

Türkiye Türkçesi Söz Varlığında Fiillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü

Bülent Özkan*

Öz

Türkiye Türkçesinin Söz Varlığını (TTSV) barındıran sözlükler, Sözlükbilimin ilke ve yöntemleri açısından *Türkiye Türkçesinin Söz Varlığını* (TTSV) barındıran sözlükler değerlendirildiğinde bu sözlüklerin; sözlükbirimlerin yazımsallığı, madde başı ve içi açıklamalarda eksikliklerin varlığı, sözlükbirim tanımlarının yetersizliği ve birçok sözlükbirimin sözlükte tanıksız yer alması, sözcük türlerinin etiketlenmesindeki eksiklikler, sözlük malzemesinin gerçek zamanlı olmaması vb. nedenlerle ‘genel amaçlı, ansiklopedik’ sözlükler oldukları görülür. Bunun nedeni Türkçe için henüz nitelikli, kapsamlı ve standartlara uygun bir derlemin oluşturulamamış olmasıdır. Sözlük çalışmalarımız *derlem tabanlı* olmaktan uzaktır. Bu açıdan sözlükbilim çalışmalarımızın derlem tabanlı uygulamaların sonuçlarını esas alan, sözlükbirimlerin ve anlamsal sıklıklarının göz önüne alındığı, gerçek zamanlı, kullanıcı temelli anlayıştan uzak bir çerçevede olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, bugüne kadar sözlüklerde derlenen *madde başı fiilleri* (MBF) bir derlemden yazımsallıkları, madde başı açıklamaları, tanımları, sözcük türü olarak etiketleri açısından gerçek zamanlı olarak denetlemek ve sözlük girdilerini bir derlemden elde edilen veriler ışığında düzenlemektir. Çalışma, temelde derlemin oluşturulması, TTSV’de tanımlı 6.374 MBF’nin derlemden tüm yönleriyle toplanması, elde edilen sonuçların yayımlanması olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, Türkiye Türkçesinin yazın diline ait çeşitli türlerde metin parçaları ile internet ortamından seçilen

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü - Mersin / Türkiye
ozkanbulent@mersin.edu.tr

alana özgü toplam 35 milyon ‘söz’lük (+/-) bir *derlem* amaca uygun bir veri tabanı uygulamasıyla *biçimbirimsel*, *sözcükbirimsel* ve *tümcesel* olarak sayısallaştırılıp sorgulanabilir hâle getirilmiştir. İkinci aşamada, TTSV’de fiillerin söz konusu derlem aracılığıyla derlem denetimi yapılmıştır. Üçüncü aşama ise elde edilen sonuçlar *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Derlem Tabanlı Sözlüğü* olarak sanal ortamda yayımlanmıştır. Bu makale ağırlıklı olarak söz konusu çalışmanın ikinci ve üçüncü aşamasını yöntem ve uygulama açısından tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı, fiiller, derlem dilbilim, sözlükbilim, Türkçenin öğretimi

1. Giriş

TTSV’yi derleme çalışmaları resmi olarak 1939’da başlamıştır. Bu çalışmalar genellikle önceki sözlüklere dayanmaktadır. Bu anlamda ilk sözlük 1945’te yayınlanmıştır. 1945’ten bu yana çok büyük emekler verilerek ortaya koyulan ve TTSV’yi içermesinin yanında *Güncel Türkçe Sözlük* (GTS) ile bu çalışmanın sözlükbirimsel veri setinin kaynağını oluşturan *Türkçe Sözlük*’ün (TS) 10 baskısı yapılmıştır. TS’ye göre, Türkiye Türkçesi sözlükbilimsel anlamda tanımlı söz, terim, deyim, ek ve anlamlardan oluşan 104.481 sözlükbirimden oluşmaktadır. TTSV’yi barındıran TS’de 63.818 madde başı, 13.589 madde içi olmak üzere toplam 77.407 söz bulunmaktadır. Bu sözlerin 45.005’i isim, 11.305’i sıfat, 6.441’i fiil¹, 2.644’ü zarf, 289’u ünlem, 87’si zamir, 53’ü bağlaç, 33’ü edat olarak tanımlıdır (*Türkçe Sözlük* 2005).

Geçmişten günümüze sözlük çalışmalarını göz önünde bulundurduğumuzda TS’nin *tanık toplamak*, *kişisel bilgilere dayanmak*, *fiş indeksi oluşturmak* vb. yaklaşımlara dayanılarak oluşturulduğu görülür. Sözlükbilimin bugününe baktığımızdaysa yukarıda değinilen yaklaşımların yerine bilişim teknolojilerinin paralelinde yeni yaklaşımların kullanılmaya başlandığı gözlemlenir. Tarihsel süreçte dilsel verileri sözlükleştirmede kullanılan *fişleme*, *sınıflandırma*, *yeniden yazma* vb. yöntemler bugün için geçerliliğini yitirmiştir. Bu yöntemler yerlerini artık sözlük çalışmalarının amacına uygun olan gerçek zamanlı dilsel verilerin bütüncül olarak incelenip yorumlanabildiği sayısal (dijital) platformlara bırakmıştır (Özkan 2013).

Günümüzde, sözlükbilim, dilin kullanımına dayalı bir anlayışı benimseyen ve geçerliliği sürekli artan *derlem tabanlı* (*corpus* ve *corpus based* terimleri için bk. Baker 2006: 48-49) çalışmaların ışığında ilerlemektedir. Bu çerçe-

vede, sözlük oluşturma ve sözlük tasarımı, üzerinde önemle durulması gereken bir konu ve uzmanlık işidir. Sözlük oluşturma ve sözlük tasarımının belki de en önemli motivasyon unsuru ‘amaç’tır. Oluşturulacak ya da tasarımı yapılacak sözlüğün kaynağı olan derlem, hedef kitle seçimi, sözlüğün hazırlanması sırasında karşılaşılabilecek kolaylıkların ve sorunların da ana belirleyicisi durumundadır (Tahiroğlu 2006). Bu anlamda TTSV’yi, örneğin yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi gibi, özel amaçlar doğrultusunda alana materyal sağlamak amacıyla günümüz sözlük oluşturma yaklaşımlarını kullanarak yeniden ele almak bir zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır.

Amaç

Çalışmanın amacı, 6.374 madde başı fiil tanımlı sözlükbirimi araştırma sorusuna uygun olarak oluşturulmuş bir derlemden tüm yönleriyle denetlemek, TTSV’de yer alan MBF’yi sözcükbirimsel ve anlamsal olarak sıklık, madde başı açıklamalar, tanıklar, sözcük türü etiketleri açısından gerçek zamanlı olarak yeniden sözlükbirimselleştirmek, *derlem tabanlı* olarak TTSV’de MBF’yi tüm yönleriyle yeniden oluşturmak ve bu veriler doğrultusunda *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Derlem Tabanlı Sözlüğü*’nü ortaya koymaktır.

Kapsam

Çalışmanın kapsamı, TTSV’de madde başı olarak sözlükbirimselleştirilmiş 6.374 fiili bir derlemden² denetlemek ve bu sözlükbirimselleşmiş yapıların bir sözlükte sözlükbilimsel anlamda ne şekilde gerçekleşeceğini ortaya koyarak *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Derlem Tabanlı Sözlüğü*’nü oluşturmaktır. Buna bağlı olarak TTSV’yi barındıran GTS’de fiillerin madde başı açıklamaları, sözbicimsel ve anlamsal sıklıkları, sözlükbirimlerin sözcük türü etiketleri (durum ekli tamlayıcılar, biçimbirimsel çözümlemeleri), sözlükbirimlerin tanık yetersizlikleri ve özel amaçlar (dil öğretimi gibi) için söz varlığı önceliklerini değerlendirmek çalışmanın kapsamı içerisindedir.

Önem

Bu çalışmayla, TTSV’de MBF’nin derlem tabanlı bir dökümü ortaya konulmuş olacaktır. Bu anlamda çalışma alanyazında ilk olma özelliği taşımaktadır. Özellikle ana dili ve yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde oldukça işlevsel olan sözcükbirimsel önceliğe sahip sözlükbirimlerin derlenecek olması *Türkiye Türkçesinin Derlem Tabanlı Sözlüğü* için önemli bir altyapı olanağı sağlayacaktır.

Fiil tanımlı sözlükbirimler derlemden araştırılırken onların biçimbirimsel yapıları da belirleneceğinden, bu anlamda Türkiye Türkçesinde fiillerin

biçimbirimsel topografyası da belirlenmiş olacaktır. Ayrıca Türkiye Türkçesinde derlem dilbilimle ilgili çalışmalarda kullanılabilecek önemli ölçüde sözlükbirimsel veri işlenip diğer araştırmacıların yararlanması için sanal ortamda sunulacak, kurulacak altyapı sonraki çalışmalar için önemli katkılar sağlayacaktır. Bir sözlükbilim uygulaması olarak TTSV'nin sezgisel değil 'derlem'e dayalı bir görünümünün ortaya çıkarılacak olması çalışmanın önemini arttırmaktadır.

2. Yöntem³

Dilin doğal ortamlarından yazılı ve sözlü olarak derlenen veriler ve kendine özgü kuram ve uygulamalarla ortaya koyulan derlemeler, özellikle dil öğrenimi ve öğretimi alanında sezgisel örnekçelerden ve ikincil verilerden yalıtılmış, 'gerçek zamanlı' dilsel verileri içermesi bakımından alana büyük katkılar sağlamaktadır (Özkan ve Gündoğdu 2011).

Derlem, dilbilimde bir dili belirgin dilbilimsel ölçütlere göre örnekleme amaçlı olarak o dile ait yazılı ve sözlü metinlerden seçilerek belirli standartlara göre düzenlemiş metin parçalarının bütünüdür (McEnery vd., 2006: 4, başka tanımlar için bk. Say vd. (2002), Say (2003). Bir derlem için gerekli ölçütlerin başında oluşturulduğu dili *örnekleyebilmesi* ve o dili *temsil gücü* gelir. *Belirli bir sınıra* sahip olması ya da olmaması, *bilgisayarlarca okunabilir* bir yapıda, hedef dili betimlemede ölçünlü bir *başvuru kaynağı* niteliği taşıması; bir derlemin oluşturulmasında önemli ölçütlerdendir (McEnery ve Wilson 2004: 29-32).

Henüz Türkçenin tipik kullanım ortamlarından derlenmiş, Türkçeyi temsil niteliği olan yazılı ve/ya sözlü bir derlem oluşturulamamış olsa da araştırmacılar bu yöndeki çalışmalar sürmektedir (Türkçe derlem çalışmaları için bk. Özkan 2010: 51-52).

Alanyazında var olan biçimiyle derlemeler; içlemleri ve amaçlılıklarıyla koşturarak çeşitlilik gösterir. Derlemeler, araştırma sorusuna bağlı olarak geliştirilmektedir.⁴ Derlemlerde yer alan metinlerin seçiminde birtakım ölçütler gözetilmektedir. Bunlardan en bilinen ve deneyimlenenleri, birbiri arasında çeşitli avantaj ve dezavantajları da barındıran, *uzman görüşlerine dayandırma, tesadüfi seçim, okunurluk, ulaşılabilirlik, demografik örnekleme, deneysellik* ve *daha geniş bir kaynaktan seçimdir* (Summers 1993: 191). Bu seçimlerden biri ya da birkaçı bir derlem oluşturulurken kullanılabilmektedir.

Bir derlem oluşturulurken alınan *metin büyüklükleri* üzerine ortaklaşılacak yaklaşım, her metin kaydından 40.000 sözcüklük bir seçim yapmaktır. Bu seçim, 40.000 sözcük sınırını aşan metin kayıtlarında metnin *başından*,

ortasından ya da *sonundan* yapılabilmektedir (Summers 1993: 199). Araştırma evreni olarak tasarımılanan *Türkçe Derlem-2*'de (TD-2) söz konusu yaklaşımlar göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma sorusu gözetilerek derleme alınan metinlerde 40.000 sınırı korunmuş, derlemin oluşturulmasında *uzman görüşleri, okunurluk, ulaşılabilirlik* ve *demografik örnekleme* yöntemleri kullanılmıştır.

Bu çerçevede TD-2 oluşturulma ve veri çözümleme aşamaları ile *temsil gücü, örnekleme* ve *dağılımsallığı* alanyazındaki ölçütler açısından aşağıdaki gibidir:

2.1. İçerik ve Nitelik Olarak Türkçe Derlem-2

Araştırma sorusuna da bağlı olarak dil çalışmalarında ilişkisellikleri tam olarak ortaya koyabilmek için dilin tipik kullanım ortamlarından seçilmiş dilsel malzemeyi içeren, araştırılacak dili *temsil gücü* olan bir derlem kullanmak gerekir. Temsil gücü, bir derlemin önemli belirleyici niteliklerindedir. Öyle ki, bir *metin arşivi* (rastgele seçilmiş metinler) ile bir *derlemi* birbirinden bu nitelik ayırır. Derlem tasarımında bunun üzerinde önemle durulur. Öte yandan, bir dilin tamamını ya da bir bölümünü bütünüyle incelemek olası değildir. Bu nedenle örnekleme oluşturmak kaçınılmazdır. Örneklemin ilgili dili *temsil gücü*'ne sahip olduğundan emin olunmalıdır. *Metin türlerinin dağılımı* ve *her bir tür için seçilmiş metin tabakalarının niteliği, örnekleme seçimi/örnekleme* bir derleminde *temsil gücünü* belirleyen ana unsurlardandır (McEnery 2006: 13-19).

Bugün derlem tasarımında içleminde *türsel dağılımı/dağılımsallık* ve *örnekleme seçimi/örnekleme* barındıran *temsil gücü* derlem uygulamalarında olmazsa olmaz koşullardan birisidir. Diğer taraftan *temsil gücü* bir evrende değişkenlerin tamamını içeren örnekleme kapsar. Bilindiği gibi araştırmacılar bir derlemin ne kadar metin içermesi gerektiğini ve her bir metnin ne kadar söz içermesi gerektiğini de ifade eden *temsil gücünü* sağlamanın, örnekleme büyüklüğü üzerine yürüttükleri araştırmalarda en önemli karar verme noktası olduğu üzerinde önemle dururlar. Buna bağlı olarak bir dildeki metin çeşitliliği ve bunun dilbilimsel dağılımları derlem tasarımında dikkate alınması gereken noktalardandır (Sampson vd. 2005:175).

Metin boyutlarının üst sınırının ne olacağını belirlemek oldukça güçtür. Geniş boyutlu derlemlerin yalnız söz varlığını değil dilin tüm görünümünü kapsamaları gerekir. Bu nedenle dilin genel kullanımları için yeteri kadar büyüklükte bir derlemin oluşturulması oldukça tartışmalıdır ve bu anlamda dili iyi temsil eden örnekleri bulmak da güçtür (Sinclair 1970:16 ve 1991:101'den akt. Krishnamurthy 2008: 233). Bu çerçevede amaca uygun büyüklükte ve araştırma sorusu dahilinde bir örnekleme oluşturmak gerekir.

12 milyon (+/-) sözcük içeren *Türkçe Derlem-1*'den (TD-1)⁵ evrilerek 35 milyon sözcük (+/-) içeren bir yapıda tasarılan *Türkçe Derlem-2* (TD-2), metin türleri açısından zenginleştirilmiş, biçimbirimsel olarak *işaretlenmiş* ve *etiketlenmiştir*. TD-2, Türk yazın dilindeki metin türlerinin tamamını, yazın dilinde yer aldıkları oranlar göz önünde bulundurularak örnekleyebilecek bir yapıda tasarlanmıştır.

TD-2 temel olarak üç tabakadan oluşur. Bu tabakalardan *birincisinde* basılı eserler yer almaktadır. Basılı eserlerin seçiminde sözcük sayısı sınırı ortalaması 40.000'dir. [BNC (<http://info.ox.ac.uk/bnc>), Longman/Lancaster English Language Corpus ve TNC (<http://www.tnc.org.tr/>)] Basılı eserlerden bir kısmı derlemin temsil gücünü arttırmak amacıyla antoloji niteliğinde eserlerden (öykü, tiyatro, gezi, deneme vb.) seçilmiştir. Bu çalışmada Türk yazın dilini en iyi birinci tabakadaki metinlerin temsil ettiği varsayılmıştır.

Derlemin *ikinci* tabakasında 2009 yılına ait gazete metinleri ve ekleri ile süreli yayınlar, *üçüncü* tabakada çeşitli türlere (*beslenme, bilgisayar bilimleri, biyoloji, davranış bilimleri, dilbilim, göstergebilim, efsane, eğitim bilimleri, ekoloji, enformasyon, estetik, evrim, felsefe, fıkra, fizik, geometri, hukuk* ...) ait sözcük sınırı ortalama sayısı gözetilerek sayısallaştırılan basılı eserler yer almaktadır.

Görüldüğü gibi bir 'yazı dili derlemi' söz konusudur. Zamansal dağılım olarak derlemin birinci tabakasındaki metinler %80 oranında 1970-2009, %12 oranında 1950-1970 ve %8 oranında 1950 öncesinden seçilmiştir. İkinci tabakadakilerin tamamı 2009 yılı; üçüncü tabakadakiler ise 1990-2009 dönemi metinlerinden seçilmiştir.⁶

Belirlenen ölçütlere göre oluşturulan TD-2 üzerinden varılan sonuçlar dağılımsal olarak bütünüyle dilde var olan kullanımlara karşılık gelmeyebilir. Gerçekte bu durum tüm derlemler ve derlem çalışmaları için geçerlidir. Ancak TD-2'den elde edilen verilerin biçimbirimsel, sözcükbirimsel ve anlamsal görünümünün, batıda benzer çalışmalarda yapıldığı biçimiyle (örnekler için bk. Kennedy 1998: 98-106) Türkçe için oluşturulacak başka derlemlerden elde edilen biçimbirimsel, sözcükbirimsel ve anlamsal görünümünden karşılaştırılmadığı sürece geçerli olduğu öngörülebilir.

TD-2'nin sözdizimsel, sözcükbirimsel ve biçimbirimsel olarak çözümlenmesi, fillerin derlem denetiminin yapılması ve derlem tabanlı sözlüğünün oluşturulmasındaki derlem işleme aşamaları şöyledir:

2.1.1. TD-2'nin Sözdizimsel, Sözcükbirimsel ve Biçimbirimsel Çözümlemesi

Derlemdeki sözcük sayısı 35 milyon (+/-), tekil sözcük sayısı 810.000'dir (+/-). TD-2 tümcesel olarak *bölümlemiş*dir, her tümce için ait oldukları ana tabakalar ve alt tabakalar [*yazın türleri* (roman, şiir, öykü, anı vb.), *internet metinleri* (gazete, süreli yayın vb.), *çeşitli türler* (bilgisayar bilimleri, biyoloji, davranış bilimleri vb.)], yazar adı, eser adı, yayın yılı vb. metin dışı unsurlar *etiketlenmiştir*. Derlem üzerinde bu aşamadan sonra *sözcükbirimleştirme* (lemmatization) işlemi yapılmış ve sözcükbirimleştirmeler *tekilleştirilmiştir* (deduplication).

Derlemin biçimbirimsel anlamda *öznitelişel çözümlemesinde* Kemal Oflazer'in geliştirdiği *biçimbirimsel çözümleme aracı*⁷ kullanılmış ve tekilleştirilmiş sözcükbirimler öznitelişel olarak çözümlenmiştir. Bu aşamadan sonra TD-2 veri tabanında işaretli tümceler biçimbirimsel çözümlemelerle eşleştirilmiş ve fiil yapıları tümcesel olarak sorgulanabilir hale getirilmiştir. Derlemde filler için öznitelişel çözümleme işaretleyicileri Tablo 1'de sunulmuştur.⁸

Tablo 1. Fillerin Öznitelişel Çözümleme İşaretleyicileri

Sözcük Türü	Fiil	+Verb
	Olumsuzluk/Polarity	+Pos +Neg
Fillerin aldığı çekim ekleri	Zaman-Görünüş-Kip/Tense-Aspect-Mood	+Past (geçmiş zaman) +Narr (geçmiş zaman) +Fut (gelecek zaman) +Aor (geniş zaman...) +Pres (şimdiki zaman...) +Dear (istek) +Cond (koşul) +Neces (gereklilik) +Opt (İstek) +Imp (emir) +Prog1 (şimdiki zaman -yor) +Prog2 (şimdiki zaman -makta/-mekte)
	Kişi-Sayı	A1sg, A2sg, A3sg, A1pl, A2pl, A3pl

Fillerin aldığı türetme ekleri	Çatı/Voice	+Pass (edilgen) +Caus (ettirgen) +Reflex (dönüşlü) +Receipt (işteş)
	Birleştirme-Kip/Compounding-Modality	+Able (-ebil) +Repeat (-edur) +Hastily (-ıver) +EverSince (gel-) +Almost (yaz-) +Stay (kal-) +Start (koyul-)

2.1.2. Tümce etiketleme örneği

Yukarıda da belirtildiği üzere her bir tümce tabaka, metin türü, yazar adı, yayın yılı vb. metin dışı unsurlar açısından etiketlenmiştir. Aşağıda bu etiketlemeye örnek bir tümce yer almaktadır.

<Abidin özel yaşamından söz etmekten pek hoşlanmazdı.>

<1.tabaka> **tabaka**

<mektup> **metin türü**

<güzin dino> **yazar adı**

<güzin dinodan abidin dinoya mektuplar> **eser adı**

<2004>... **yayın yılı**

2.1.3. Özniteliksel Çözümleme Örneği

Tekilleştirilen her bir söz, biçimbirimsel nitelikler açısından *biçimbirimsel çözümleme aracı* kullanılarak çözümlenmiştir.

abidin

???

özel

özel+Adj

yaşamından

yaşam+Noun+A3sg+P3sg+Abl

yaşam+Noun+A3sg+P2sg+Abl

söz

söz+Noun+A3sg+Pnon+Nom

etmekten

et+Verb+Pos^DB+Noun+Inf1+A3sg+Pnon+Abl

pek

pek+Adverb

hoşlanmazdı

hoşlan+Verb+Neg^DB+Adj+AorPart^DB+Verb+Zero+Past+A3sg

Şekil 2'de görüldüğü gibi *Derlem*'in *özneliksel çözümlemesi* birinci aşama olan *fiil listesini oluşturma* basamağına kaynak veri oluşturmaktadır. İkinci ve üçüncü aşamada *etiketlenmiş tümceler*, *tanık seçme* ve *durum eki etiketleme*'ye kaynaklık etmektedir. Dördüncü aşamada *GTS anlamları* ve *diğer anlamlar*, *anlam eşleştirme* işlemine kaynak oluşturmakta ve tüm bu süreçlerin ardından *madde başı oluşturma* aşaması tamamlanmaktadır.

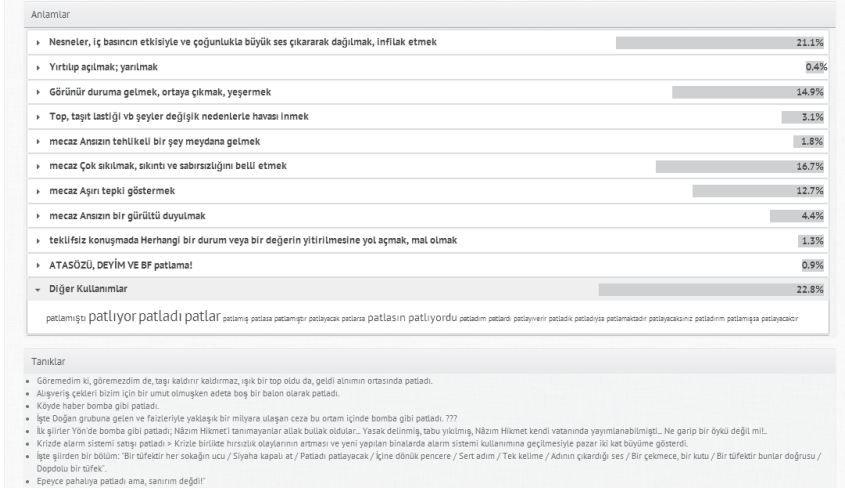
Bu aşamaların ayrıntısında yer alan işlemler ise şunlardır:

- *Fiil listeleri oluşturma* aşamasında çekim olarak fiilimsi ve diğer yapılar ayıklanmakta, sadece çekimli fiil yapıları kalacak şekilde diğer aşamalara kaynaklık edecek olan çekimli fiil listeleri oluşturulmaktadır.
- *Tanık seçme* aşamasında sistemle bütünleşik olarak > 600 tanık sayısına sahip çekimlerde her tabakayı ve alt tabakayı örnekleyecek biçimde 'tabakalı rassal örneklem' seçimi yapılarak tanıklar seçilmektedir. %95 güven aralığında yapılan söz konusu tanık seçim işlemi başka bir derlem çalışmasında da (bk. Özkan 2010a) deneyimlenmiştir.
- Tanıklarda yer alan durum ekleri *durum eki etiketleme* aşamasında ayrıca etiketlenmektedir.
- *Anlam eşleştirme* aşamasında fiilin anlam girişleri oluşturulan 'GTS anlam veri tabanı'ndan otomatik olarak alınmaktadır. Anlam kayıtları *anlam eşleştirmede* kullanılmaktadır. GTS'de var olan anlam kayıtlarıyla eşleşmeyen tanıklar ise *diğer anlamlar* olarak sistemde işaretlenmektedir.

Bu veri işleme aşamalarının sonucu olarak yapılan *fiil sorgu sonucu*, kullanıcılara söz konusu işlemlerin bir çıktısı olarak üretilen madde başlarının derlemde yer alan tabakalara göre *dağılım grafiği*'ni, fiillerin aldığı *durum ekleri*'ni, fiillerin *sözbiçimler*'ini, *anlamlar*'ını ve *tanıklar*ını sunabilmektedir (bk. Şekil 3 - Şekil 4).

Şekil 3: Türkiye Türkçesinde fiillerin derlem tabanlı sözlüğü bütüncül sorgu ekran arayüzü⁹

Şekil 4: Sorgulanan madde başı fiilin diğer/yeni anlamlarını, anlam dağılım oranlarını, sözbüçimlerini ve tanıklarını gösterir arayüz: "patla-" fiili

Söz konusu anlambilimsel belirlemeler araştırmacılara Türkiye Türkçesinde fiillerin sözlüklerde tanımlı anlambilimsel yapılarının sıklıklarının gözleme olanağını da sunmaktadır. Şekil 4 incelendiğinde fiil sorgu sonucunda *patla-* fiilinin anlamlarını ve bu anlamların sıklık dağılımlarını sistemden bir arayüzle görüntülemek mümkün olabilmektedir. Sorgu sonucu elde edilen anlam sıklıklarına göre *patla-* fiilinin sözlük maddesi olarak anlam sıralarının değiştirilmesi gerektiği gözlemlenir.

Öte yandan şekil 4'de görüldüğü gibi *patla-* fiilinin sorgu sonucunda ilgili fiilin sözbüçim sıklıkları *söz bulutları* (word clouds) aracılığıyla kullanıcılara sunulabilmektedir. Şekil 4 incelendiğinde *patla-* fiilinin birinci anlamında kullanılan sıklığı yüksek sözbüçimler olarak *patladı*, *patlıyor*, *patlasın*, *patlıyordu* yapıları olduğu görülmektedir. Bu çekim yapıları sözcük öğretiminde öncelikli yapılar olarak değerlendirilebilir.

3. Bulgular ve Yorum

Türkiye Türkçesi Söz Varlığında Fillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü başlıklı bu araştırmada elde edilen bulguları ana hatlarıyla üç başlık altında incelemek mümkündür.

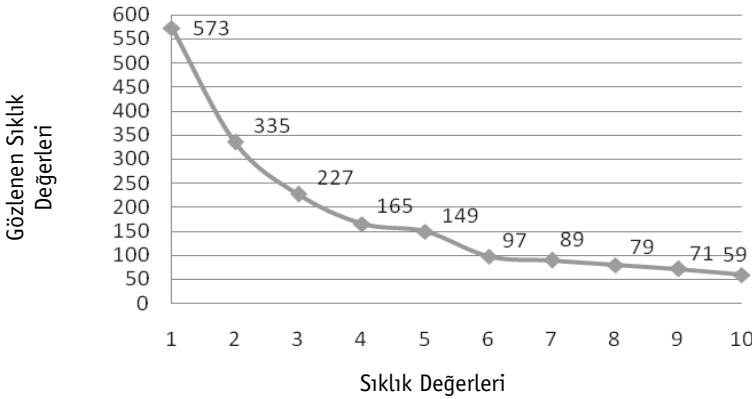
3.1. Derlemede Tanığına Rastlanılan Fillerin Derlem Denetimine Ait Bulgular

Derlemede tanığına rastlanılan filler Türkçede fiiller açısından öncelikli söz varlığının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle yabancı dil

olarak Türkçenin öğretiminde elde edilen öncelikli söz varlığı, planlı bir sözcük öğretimi yapılabilmesi açısından oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında oluşturulan 35 milyon (+/-) sözcüklük derlemde GTS'de madde başı olarak tanımlı 6.374 fiilden 4.682'sinin tanığına rastlanılmış ve bu fiiller *gözlenen sıklık değerleri* açısından listelenmiştir.¹⁰ Derlemde tanığına rastlanılan fiiller GTS'de tanımlı fiillerin yaklaşık %73'üne karşılık gelmektedir.

Sıklık değerleri 1 ile 10 arasında olan fiiller Grafik 1'de sunulmuştur. Grafik 1'de 1 ile 10 arası *sıklık değerine* sahip fiillerin *gözlenen sıklık değerleri* incelendiğinde tek sıklığa sahip fiillerin sayısının 573 olduğu, sıklık değeri 10'a yaklaştıkça *sıklık değerinin* azaldığı görülür. Ayrıca 1 ile 10 arası *sıklık değerine* sahip fiillerin toplamının 1.844 olduğu ve bu *gözlenen sıklık değerleri* toplamının tanığına rastlanılan fiillerin %39,3'üne karşılık geldiği görülür.

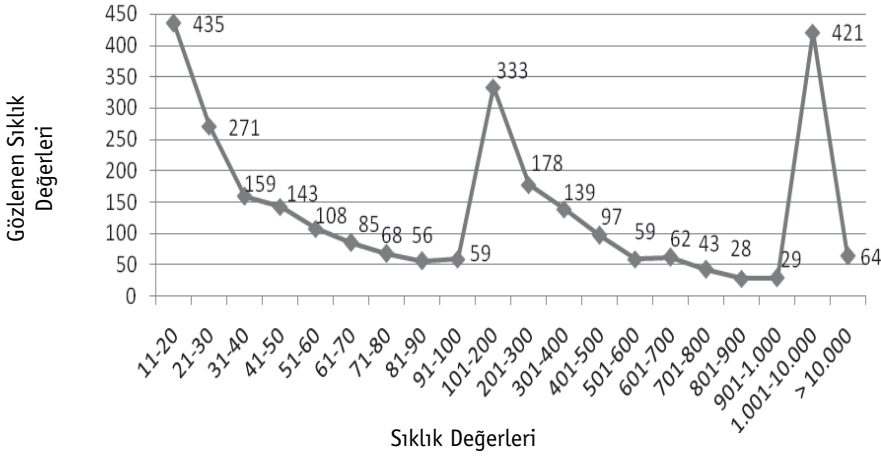
Grafik 1: Sıklık değeri 1 ile 10 arasında olan fiillerin gözlenen sıklık değerleri dağılım grafiği

Öte yandan derlem sorgusuna göre *sıklık değerleri* 10'dan büyük fiillerin dağılımı Grafik 2'de sunulmuştur. Grafik 2'ye göre en yüksek *gözlenen sıklık değerleri* 11-20, 101-200 ve 1.001-10.000 sıklık değer aralığında yer alan fiillerde gözlemlenmiştir. > 1.001 sıklık aralığındakilerin *gözlenen sıklık değerleri* toplamı 485'tir.

Bu fiiller Türkçede en sık kullanıma sahip *birinci öncelikli* fiiller olarak değerlendirilebilir. *Birinci öncelikli* fiiller söz varlığında tanımlı ve derlemde tanığına rastlanılan fiillerin %10,3'üne karşılık gelmektedir. 101-1.000 sıklık aralığında yer alan fiiller ise *ikinci öncelikli* fiiller olarak değerlendirilebilir. Bu fiillerin *gözlenen sıklık değerleri* derlemde tanığına rastlanılan fiillerin 20,6'sına karşılık gelmektedir. *Sıklık değerleri* açısından *üçüncü öncelikli* fiil grubunu 11-100 sıklığa sahip fiillerin oluşturduğu söylenebilir. Yine tanığına rastlanılan fiillerle oranlandığında söz konusu fiillerin %29,5'inin *üçüncü öncelikli* fiil grubunu oluşturduğu söylenebilir.

Grafik 2: Sıklık değeri 11 ile 10.000 arasında olan fillerin gözlenen sıklık değerleri dağılım grafiği

Liste 1'de fiillerin derlem denetimi sonucu derlemde tanışına rastlanılan ilk 200 fiil ve gözlenen sıklık değeri oranları listelenmiştir. Bu liste Türkçenin öncelikli söz varlığı açısından değerlendirilebilir.

Liste 1: Türkçede ilk 200 fiil ve gözlenen sıklık değerleri (%)

S.no	Fiil	%	S.no	Fiil	%	S.no	Fiil	%
1.	de-	0,572	51.	koy-	0,039	101.	ağla-	0,017
2.	gel-	0,281	52.	çıkır-	0,037	102.	oluş-	0,017
3.	bil-	0,244	53.	bekle-	0,036	103.	kes-	0,016
4.	al-	0,197	54.	sev-	0,035	104.	kaldır-	0,016
5.	ver-	0,190	55.	sür-	0,035	105.	koş-	0,016
6.	iste-	0,163	56.	kalk-	0,035	106.	sağla-	0,016
7.	çık-	0,153	57.	bas-	0,034	107.	anlaşıl-	0,016
8.	güt-	0,151	58.	san-	0,033	108.	izle-	0,016
9.	gör-	0,139	59.	bit-	0,032	109.	söylen-	0,016
10.	kal-	0,131	60.	öl-	0,032	110.	yarat-	0,015
11.	söyle-	0,124	61.	görül-	0,032	111.	bağır-	0,015
12.	bak-	0,124	62.	yürü-	0,031	112.	gönder-	0,015
13.	var-	0,114	63.	gül-	0,029	113.	geliş-	0,015
14.	başla-	0,105	64.	ara-	0,029	114.	çal-	0,015
15.	geç-	0,097	65.	inan-	0,029	115.	taşın-	0,015
						165.	toplan-	0,009

16.	geç-	0,096	66.	değ-	0,027	116.	dayan-	0,015	166.	dal-	0,009
17.	düşün-	0,079	67.	görün-	0,027	117.	öldür-	0,014	167.	yazıl-	0,009
18.	bul-	0,076	68.	benze-	0,027	118.	ulaş-	0,014	168.	sayıl-	0,009
19.	konus-	0,074	69.	birle-	0,025	119.	koru-	0,014	169.	vurgula-	0,009
20.	yaz-	0,074	70.	unut-	0,025	120.	oluştur-	0,014	170.	zorla-	0,009
21.	sor-	0,071	71.	bit-	0,025	121.	belirtil-	0,014	171.	buyur-	0,009
22.	dur-	0,069	72.	götür-	0,024	122.	karş-	0,014	172.	şaşır-	0,009
23.	yapıl-	0,067	73.	kazan-	0,024	123.	sürdür-	0,013	173.	yetiş-	0,009
24.	gır-	0,067	74.	say-	0,024	124.	hatırla-	0,013	174.	kurtar-	0,009
25.	göster-	0,067	75.	kullan-	0,024	125.	dolaş-	0,013	175.	bildiril-	0,009
26.	çalış-	0,064	76.	in-	0,023	126.	büyü-	0,013	176.	dönüş-	0,009
27.	bulun-	0,063	77.	dinle-	0,023	127.	çağır-	0,013	177.	öp-	0,009
28.	getir-	0,060	78.	doğ-	0,023	128.	taş-	0,012	178.	savun-	0,009
29.	gerek-	0,059	79.	öğren-	0,022	129.	çevir-	0,012	179.	ayır-	0,009
30.	çıkar-	0,057	80.	kur-	0,022	130.	giriş-	0,012	180.	yüksel-	0,009
31.	dön-	0,052	81.	katıl-	0,022	131.	sus-	0,012	181.	seç-	0,009
32.	brak-	0,052	82.	vur-	0,021	132.	kız-	0,012	182.	uygulan-	0,009
33.	çek-	0,051	83.	değiş-	0,021	133.	hisset-	0,012	183.	sevin-	0,009
34.	veril-	0,051	84.	çekil-	0,021	134.	güven-	0,012	184.	kaydet-	0,009
35.	anlat-	0,050	85.	iç-	0,021	135.	kurtul-	0,012	185.	çarpıl-	0,008
36.	aç-	0,049	86.	oyna-	0,020	136.	uyu-	0,012	186.	kesil-	0,008
37.	yak-	0,048	87.	yet-	0,020	137.	kurul-	0,012	187.	çök-	0,008
38.	at-	0,045	88.	tam-	0,020	138.	kaybet-	0,012	188.	kapan-	0,008
39.	düş-	0,045	89.	değiş-	0,020	139.	aynıl-	0,012	189.	ak-	0,008
40.	at-	0,044	90.	kork-	0,020	140.	gerçekleştir-	0,012	190.	kat-	0,008
41.	yan-	0,044	91.	asıl-	0,020	141.	bildir-	0,012	191.	dokun-	0,008
42.	yaşa-	0,044	92.	açıl-	0,020	142.	karşıla-	0,012	192.	sar-	0,008
43.	ye-	0,044	93.	kaç-	0,020	143.	getiril-	0,011	193.	bağla-	0,008
44.	tut-	0,044	94.	soğu-	0,020	144.	değiştir-	0,011	194.	gösteril-	0,008
45.	duy-	0,044	95.	geçir-	0,019	145.	yaklaş-	0,011	195.	görüş-	0,008
46.	oku-	0,043	96.	yat-	0,018	146.	uzat-	0,011	196.	gerçekleş-	0,008
47.	anla-	0,042	97.	kullaml-	0,017	147.	düzenle-	0,011	197.	kapat-	0,008
48.	koy-	0,041	98.	topla-	0,017	148.	fırlat-	0,011	198.	duyul-	0,008
49.	alın-	0,041	99.	açıkla-	0,017	149.	uğra-	0,011	199.	sağlan-	0,008
50.	otur-	0,040	100.	art-	0,017	150.	uyan-	0,011	200.	yakala-	0,008

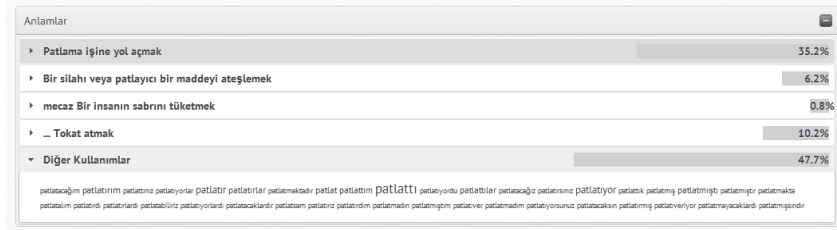
Öte yandan, 35 milyon (+/-) sözcük içeren bir derlemde örneğine rastlanılan fiillerin tamamı tanımlanmıştır. Sözlükbilimde tanımlama, sözlükbirimlerin anlam içeriklerinin oluşturulmasında oldukça önemli sözlüksel yapılandırmalardandır. Bu noktadan bakıldığında Türkçenin gerçek kullanım ortamları göz önüne alınarak oluşturulmuş bir derlemde Türkçede sözlükbirimsel olarak tanımlı madde başı fiillerin anlambirimsel açıdan tam olarak ortaya koyulmuş olduğu söylenebilir.

3.2. Fiil Anlamlarında Belirlenen Diğer/Yeni Kullanımların Derlem Denetimine Ait Bulgular

Elde edilen bulgulardan ikincisi madde başı olarak tanımlı fiillerin anlamlarında belirlenen *diğer/yeni kullanımlar* (anlamlar) biçiminde başlıklandırılabilir. Bu başlık altında elde edilen araştırma bulguları arasında var olan anlamların dağılımları da yer almaktadır. Öyle ki, *diğer/yeni kullanımlar*, gerçekte var olan kullanımların belirlenmesinden sonra geriye kalanlardır. Bu dağılımlar, yine Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde madde başlarının sahip oldukları anlamların öncelik-sonralık sıradüzen ilişkisine göre dil öğretiminde kullanılabilecek verileri oluşturması bakımından önem taşımaktadır. En sık kullanılan anlamların daha öncelikli olması dil öğretiminde başarıyı artırıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Derlem denetimi sonucunda 1.539 fiilin var olan kullanımlarında tanımlanmamış *diğer/yeni kullanımların* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu *diğer/yeni kullanımlar* fiilin aldığı anlamların toplamı üzerinden yüzdelik olarak hesaplanmış ve sorgu sonuçlarında yerini almıştır. Örneğin *patlat-* fiilinin alabildiği tüm anlamlar içerisinde %47,7'si (ortalamalar aşağı yuvarlanmıştır) var olan anlamdan farklıdır ve yeniden tanımlanmalıdır (bk. Şekil 5). Söz konusu *diğer/yeni kullanımlar* her fiil sorgusu için benzer ekran bilgisiyle kullanıcılara gelen ağ sorgularında sunulmuştur (bk. Şekil 5 ve Şekil 6).

Şekil 5: *Diğer/yeni kullanımlar (anlamlar) ekran: "patlat-" fiili örneği*

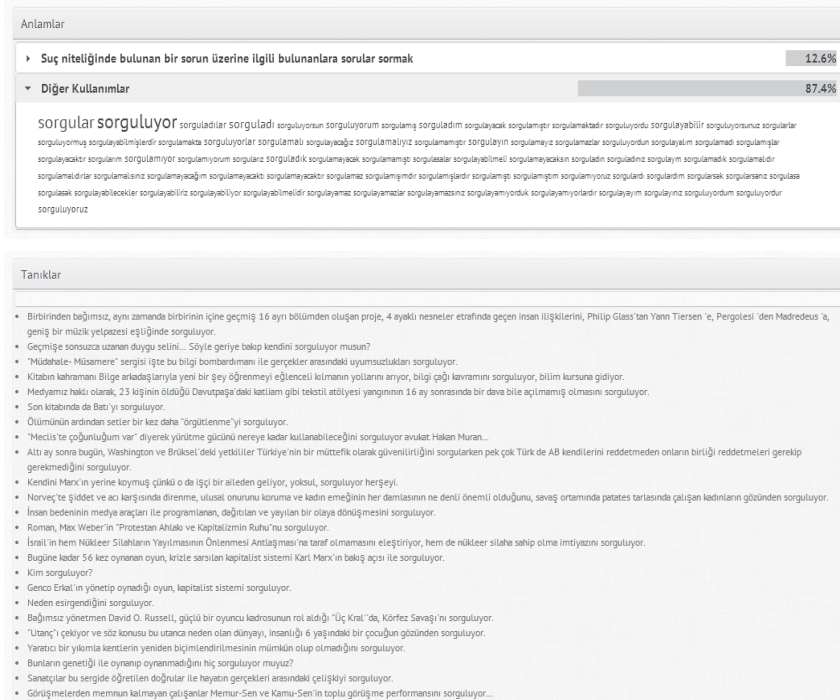
Yine, derlem denetimine bağlı olarak derlem sorgu sonucunda karşımıza çıkan ilginç bir örnek *sorgula-* fiilidir. *Sorgula-* fiili GTS'de "Suç niteliğindedir bulunan bir sorun üzerine ilgili bulunanlara sorular sormak." anlamıyla yer almaktadır. Ancak derlem denetimi sonucunda *sorgula-* fiilinin

%87,4'ü *diğer/yeni kullanımlar* olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede *sorgular* sözcüğündeki fiilin tanıkları şunlardır:

- Her bilim kendi alanına giren şeyleri ele alır, onlardaki sorunları çözmeye çalışır, kendi nesnesini kendi yöntemleriyle *sorgular*.
- Hatta bu minvalde üç ajitatörün her olayda genç devrimciyi haksız bulmalarını *sorgular*.
- Bu tür bir inanç dramasının fonksiyonlarını *sorgular*.
- Buz neyi *sorgular* ateş kimin altı..
- Bebeğin bu ayda yapması gereken hareketleri *sorgular*.
- Hayatın Anlamını *Sorgular* mı?

Tanıklar incelendiğinde *sorgula-* fiilinin bambaşka anlamlarıyla karşılaşırsız (bk. Şekil 6).

Şekil 6: Diğer/yeni kullanımlar (anımlar) ekranı: "sorgula-" fiili örneği

Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Fiillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü projesinden elde edilen veriler doğrultusunda kullanımlarına (anımlarına) diğer/yeni anlamlar eklenmesi gereken fiillerin listesi ve diğer/yeni kullanım eklenme yüzdeleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Diğer/yeni anlam eklenmesi gereken fiiller ve anlam eklenme yüzdelik oranları

Diğer/yeni anlam eklenmesi gereken fiiller	Yeni anlam
<i>afonyonlan-, alazlan-, arabeskleş-, azdırl-, bakırlaş-, balıkla-, balla-, bandır-, berele-, bırakış-, bileş-, biniş-, bokla-, boklan-, bölümle-, buna-, burgula-, burgulan-, burk-, cırmala-, cimrileş-, cüceleş-, çap-, çav-, çekiçle-, çevrin-, çırpıştırl-, çıtçıtla-, çiğnet-, çitilen-, çocukla-, çoğulla-, çoğullaştır-, çoraklaş-tır-, çubukla-, damıt-, darlaştır-, dayanıml-, denkle-, derinleştirt-, der-, dilimlen-, dipte-, diti-, donattır-, dönöl-, durakla-, düşürt-, egele-, elet-, estirt-, eşle-, etiketle-, etiketlen-, fiskele-, frenlen-, gacırdat-, geçinil-, geçiş-, gedil-, ger-ginleş-, gıdıklan-, hakket-, halelen-, hamlaş-, harmanlan-, hasırlan-, ihla-, ısırt-, ışınlan-, ifilde-, ikileş-, ilgile-, ipilde-, kamala-, kamaş-, kancalan-, kanla-, kansızlaş-, kank-, kasnakla-, katıştır-, kepçele-, kestiril-, kınla-, kıp-, kırıkla-, kıskaçla-, kıvrat-, kodla-, kopyalan-, kumla-, kutlan-, mantarlaş-, mıncıklan-, mumlaş-, oğdur-, olgunlaştır-, organlaş-, oturuş-, oydur-, öğütül-, ölümsüzleştiril-, özleştirt-, peçelen-, perdahla-, pompalan-, pullan-, raptet-, sağdır-, sakızlaş-, sıkılan-, sıkıştırl-, sıradanlaş-, sınıkla-, sislendir-, sloganlaş-, solla-, soyla-, süngülen-, şişir-, tahtalaş-, tapala-, temellen-, temelleş-, tepe-len-, terazile-, testerele-, tırtıklan-, tiftiklen-, titreştirt-, tohumlan-, tokatlan-, torpille-, tortulaş-, toslaş-, tozlaş-, tutamla-, ula-, ulan-, uyuşturul-, üstele-, yakınsa-, yalıtl-, yamul-, yangılan-, yansıtıl-, yaralan-, yayla-, yerleşil-, yıka-, yıldır-, yon-, yontul-, yurtsa-, yükseltil-, yüreklen-, yüzleş-, zenginleştirt-</i>	% 91-100
<i>atlatıl-, bastırıl-, bük-, çatıl-, doğdur-, donan-, harmanla-, ıskala-, kaldırıl-, kazın-, kıyıl-, kop-, koydur-, odakla-, seslet-, silikleş-, silk-, sislen-, sorgula-, soyul-, şimşeklen-, tık-, tuşla-, zayıflat-</i>	% 81-90
<i>beklet-, bula-, bulanıklaştır-, cilala-, çap-, çevirt-, çiğnen-, çözümlen-, durulaş-, eksiklen-, elektriklen-, esnet-, geçirt-, gev-, gırtlakla-, güdül-, kabart-, kayırl-, kazıt-, kızıştır-, konumlandır-, kovuştur-, körüklen-, kustur-, örül-, pulla-, sakırda-, sekilen-, sınırlan-, sokuştur-, sürül-, uçurul-, ur-, uyuştur-, uzanıml-, yara-, yaydır-, yeniş-, yerleştirt-, yoğrul-, yum-, ziftle-</i>	% 71-80
<i>ağdır-, anıtladır-, arındır-, at-, başkaldır-, bit-, bollan-, böldür-, bulaş-tır-, çakış-, çak-, çalın-, çalkalan-, çarptır-, çengellen-, çözdür-, çözümlen-, damgalan-, didiş-, dola-, fişkir-, göllen-, gölleş-, haşlat-, hayla-, hislen-, ılı-, ışıklandır-, işet-, kaçirt-, kalaylat-, kamçılan-, kapa-, kazı-, keçileş-, keşiş-, kınalan-, kıvrı-, koparıml-, kopart-, körülen-, lekele-, mandalla-, meylet-, nasırlan-, onurlandır-, pençele-, pompala-, pufla-, püskür-, püskürtül-, saç-, sardır-, semirt-, sığlaş-, siva-, sızlat-, sürmelen-, sür-tül-, süründürül-, sürüştür-, toplumsallaş-, yalnızlaş-, yar-, zimbala-</i>	% 61-70
<i>acıtl-, astır-, aşın-, atıl-, aydınlatıl-, ayrıştır-, azdır-, beslen-, bit-, buy-rul-, büri-, çarptır-, çekiş-, çiz-, çökert-, dengele-, dönül-, döşen-, durul-, düğümle-, düğümlen-, düzenlen-, ezil-, gidil-, götür-, ışıklandır-, ışıl-, kanatlan-, kaptır-, karar-, katılaş-, kavrul-, kemir-, kıpırdat-, kısır-laş-, körülen-, kurgulan-, kuşan-, küs-, lekele-, nakşet-, nasırlan-, oturul-, oynaş-, pençele-, pörsü-, saplan-, sıfırla-, soldur-, söktür-, taşır-, taşlaş-, tozu-, uğun-, üflen-, vınla-, yeşert-, yutul-, yüklet-, zehirle-</i>	% 51-60

akdet-, ak-, arala-, atlanıl-, az-, batırl-, bayraklaş-, beslet-, bilen-, boğul-, bombalat-, bordala-, buharlaştır-, bulan-, büktür-, büyütül-, büzüş-, çarpıl-, çekeme-, çıtla-, çiftlen-, dalgalan-, depola-, devin-, dilin-, doğaçla-, doğra-, dokun-, dolaştır-, doldurul-, donat-, döktür-, dür-, dürül-, düşür-, eğ-, ekşi-, ele-, eritil-, erkekleş-, etlen-, ger-, getir-, gevre-, gevret-, gıcıkklan-, gıdakla-, göze-, heykelleştir-, ıst-, işe-, itelen-, kak-, kantarla-, kaplat-, karart-, kan-, karışla-, kat-, kırk-, kilitlen-, kirlen-, kondur-, kutla-, kürele-, lekelen-, lüplet-, masset-, mayala-, mayınl-, mayınlan-, maymunlaş-, modernleştir-, montajla-, mummyalan-, otlan-, oturtul-, özleş-, parıldat-, patlat-, pazarla-, poşetle-, sadeleştir-, sağlama-, salın-, sapıl-, savıl-, saydır-, sergile-, sıç-, sığ-, sıvaş-, sızla-, sok-, solu-, sündür-, süngüleş-, sürç-, süs-, şamarla-, şişiril-, tarazlan-, teyelle-, tıkan-, tornala-, tökez-, tutul-, tüllen-, tütsülen-, tüydür-, tüylen-, uçur-, uğurla-, usanı-, uyandır-, uydur-, uzat-, yaşart-, yumul-, yumuşat-, yumuşatıl-, yun-, yuvarla-, zayıfla-

% 41-50

ağart-, ağ-, aksettir-, aldır-, alın-, ant-, arsızlaş-, aşırıl-, atlan-, ayarla-, aydınlan-, bağlat-, başvur-, bayatla-, biç-, bileyle-, bohçala-, boyla-, boyutlandır-, bölüş-, bükül-, bürün-, canlandır-, canlan-, çağır-, çarpış-, çarp-, çarşafı-, çıkarıl-, çınla-, çırp-, çtırdat-, çöktür-, dağla-, dala-, dallan-, delilen-, demlen-, devril-, devşir-, doku-, dondur-, dölle-, döndür-, düzle-, edin-, ekleştir-, epri-, evcilleş-, fıkrıda-, fiyatlan-, gakla-, geçir-, gevşet-, gezdir-, gider-, gurulda-, harlat-, hastalandır-, hesaplaş-, hopla-, ırgala-, ısındır-, ısırl-, ısıt-, ışılda-, indiril-, itele-, kalakal-, kamırt-, kartlaş-, katıl-, kayna-, kaynat-, kemiril-, kestir-, kır-, kıtlaş-, kıvrır-, kızart-, kocat-, kokuş-, kopartıl-, körlet-, kulaçla-, kuşatıl-, mayalan-, menevişle-, numarala-, olgunlaş-, ona-, oturt-, oy-, oynat-, ötele-, pakla-, parçalan-, parselle-, perdelen-, peyle-, pışpışla-, rendelen-, salla-, sal-, sarart-, sarsıl-, sektir-, seril-, ser-, seyret-, siktir-, sol-, soluklaş-, sökül-, sürt-, şırlda-, takıl-, taran-, tırmıkla-, tombullaş-, tosla-, tuttur-, tutuş-, uçlan-, uçuş-, üfle-, üt-, yalıtıl-, yanla-, yarala-, yanştır-, yatırıl-, yenil-, yık-, yoğunlaş-, yut-, yükle-, yükletil-, yüksün-, zımparala-, zıpla-, zorla-

% 31-40

aban-, açtır-, akset-, alevlen-, arat-, aşındır-, avla-, ayır-, ayrış-, bağlan-, bayılt-, biçil-, bile-, biriktiril-, bitlen-, boşalt-, boynuzla-, budan-, bulandır-, buluşul-, bur-, çağıl-, çağla-, çaktır-, çalka-, çatallaş-, çıkar-, cıkıl-, çöreklen-, damla-, depreştir-, diril-, dolandırıl-, dolan-, dökün-, döşe-, dumanlan-, duyl-, dürt-, düz-, emzir-, eri-, fethet-, geber-, geçil-, gel-, genişle-, gerdir-, gezin-, gıdıkla-, giril-, göç-, göğüsle-, gölgelendir-, gölgelen-, göm-, gömül-, gözle-, harca-, harcan-, harla-, haşlan-, horozlan-, ıra-, ışıklan-, it-, kalınlaş-, kal-, kan-, kapan-, kapılan-, kapış-, karış-, karıştır-, kasıl-, katla-, kayır-, kazdır-, kes-, kırdır-, kıskırtıl-, kireçlen-, kollan-, konul-, konumlan-, kopyala-, koş-, koştur-, közle-, kucakla-, kuru-, kuşat-, külle-, mühürle-, ofla-, okuttur-, onar-, oyul-, ölç-, ördür-, örgütle-, ör-, öt-, patırda-, patla-, pis-, saçıl-, sakatlan-, sarar-, savur-, serp-, sıkış-, sıkıştır-, sızdır-, solgunlaş-, solun-, sök-, sömür-, söndür-, sulan-, sün-, sürü-, süzül-, şahlan-, şavulla-, şiş-, taşı-, tatlandır-, tazele-, temizle-, tep-, toprakla-, tuzlan-, ucuzlat-, uğra-, uğulda-, uyuş-, üre-, ürpert-, vur-, vurul-, yakalan-, yakıl-, yakın-

% 21-30

laş-, yakınlaştır-, yaklaştır-, yanaşıl-, yanşa-, yapış-, yaslan-, yatır-, yekin-, yen-, yeşer-, yıkıl-, yırt-, yoğur-, yokla-, yoksullaş-, yor-, yönet-, yuvarlan-, zehirlen-, zıplat-

acılan-, acılaş-, acı-, ada-, adımla-, ağlat-, aklan-, alçal-, araştır-, ann-, asıl-, as-, attır-, avuçla-, ayaklan-, ayıklat-, ayrıl-, baktır-, ban-, banş-, basıl-, bastır-, batır-, belle-, biçtir-, bitiştir-, bombalan-, boşal-, boşan-dır-, boyan-, boylan-, bozdur-, buda-, buldur-, buluştur-, buyur-, bütünle-, büyüt-, büzül-, cırla-, cıvılda-, ciltle-, cilveleş-, çatırdat-, çatış-, çatla-, çekil-, çığır-t-, çıkagel-, çiçeklen-, çiftleş-, çivilen-, çök-, çözümlen-, dadan-, dal-, damgala-, damlat-, daya-, debelen-, defnet-, değiştir-, dehle-, deldir-, del-, demetle-, demirle-, derle-, dikil-, dile-, dire-, dişle-, dizil-, diz-, dolandır-, doldur-, don-, dök-, dökül-, dönen-, dövüş-, duy-, eğil-, eğir-, eği-t-, eğril-, ekil-, eksil-, em-, eskit-, es-, esri-, eş-, evir-, fokurda-, fotoğrafla-, gelin-, gençleştir-, genişlet-, geril-, gerin-, getiril-, gevşer-, gıcıkla-, gir-, giydür-, gizlen-, görül-, hafifle-, hapset-, havalan-dır-, hazırlan-, hazmet-, hırlaş-, hışlıda-, ısır-, ıslan-, içil-, iğnele-, ilerle-, iliklen-, iliş-tir-, imzala-, incel-, indir-, inle-, işittir-, işlet-, itekle-, kaldır-, kalkındır-, kanat-, karşıla-, kas-, katış-, kavur-, kavuş-, kay-, kaynatıl-, kazıklan-, kaz-, kenetlen-, kesil-, keşfedil-, kılın-, kıl-, kımılda-, kırıl-, kırış-, kırıl-, kısal-, kısıtla-, kışla-, kıvrandır-, kıvrıl-, kızar-, kilitle-, konakla-, koşul-, koyuver-, kucaklaş-, kudur-, morart-, morlaş-, mummyala-, naklettir-, oğ-, okşan-, okşat-, oyalan-, oyna-, ört-, örtün-, özen-, özüm-le-, paketle-, parala-, paralan-, parçala-, parla-, pembeleş-, perdele-, pırıldan-, puslan-, sağırlaş-, sağ-, sakla-, sarıl-, sataş-, sav-, savul-, savuş-, seçil-, sek-, semir-, serinlet-, serpil-, sertel-, sıçra-, sıyır-, sıyır-t-, sız-, sin-, sonsuzlaş-, soy-, sön-, susa-, sümkür-, süpürül-, sür-, şakı-, şıkırdat-, tanın-, tanış-, tara-, tart-, taşın-, taşla-, taş-, tatlılaş-, tekerlen-, tepiş-, tıklad-, tınl-, tırmalama, tırmala-, titre-, titret-, tomurcuklan-, topla-, toplan-, tozlan-, tökezlen-, turla-, tüket-, tükür-, tüne-, tütsüle-, ufalan-, ufalt-, uğraş-, ulu-, uyanıl-, uyar-, uzaklaştı-rl-, uza-, ünle-, ütülen-, varsıl-laş-, vazet-, veriştir-, vuruş-, yağla-, yala-, yapılaş-, yapıştır-, yapraklan-, yanş-, yasallaş-, yatıl-, yatıştır-, yayımlan-, yediril-, yelle-, yellen-, yelpa-zele-, yenile-, yerleş-, yeşillen-, yetkinleş-, yığdır-, yığ-, yıkan-, yitir-, yit-, yumurtla-, yüklen-, zırla-

% 11-20

adlandırıl-, ağız-, ağızlaş-, ağla-, ağız-, akıt-, akla-, aksa-, aktar-, aldir-, aldir-t-, alış-tır-, alkışla-, alkışlan-, anıl-, anımsat-, anlat-, an-, apış-, aptallaş-, arakla-, ara-, aran-, arttır-, aşıla-, aşır-, aş-, ata-, ateşle-, ateşlen-, atfet-, atış-, atlat-, avun-, aydınlat-, ayıkla-, ayıl-, ayıl-t-, azal-, azarla-, bağız-, bağırt-, bağızla-, bağızlan-, bağız-, bakıl-, bakın-, bakiş-, balkı-, ballandır-, basitleştir-, bat-, beğen-, benze-, besle-, beyazlaş-, bırak-, bıraktır-, bildir-, bilin-, bindir-, bin-, birik-, biriktir-, bit-, bocala-, boğazla-, boğdur-, boğ-, boğuş-, bombala-, boşan-, boşla-, boya-, bozul-, böl-, bulaş-, bulun-, buluş-, burkul-, burul-, buruştur-, büyüle-, büyü-, büz-, coş-, çaldır-, çalıştır-, çalkan-, çal-, çarpıt-, çatır-da-, çekiştir-, çektir-, çevir-, çevrele-, çıkart-, çıkış-, çık-, çıldır-, çığne-, çizil-, çoğalt-, cömel-, çöz-, çürütül-, dağıl-, dağıtıl-, dağıt-, daral-, daralt-, davranıl-, dayat-, değerlendiril-, değış-, delin-, denkleştir-, deş-, devret-, dışlan-, didikle-, dik-, dilen-, dilimle-, dinle-, dinlet-, din-,

% 1-10

diren-, doğ-, doğrul-, doğur-, dokunul-, dolaş-, doldurt-, doluş-, döllen-, dön-, döv-, dövül-, dövün-, durdur-, duyur-, duyurul-, düzül-, eğdir-, eğitil-, eğlen-, eğleş-, ekle-, ek-, ektir-, elen-, elle-, elver-, emil-, ensele-, erit-, eski-, eşitle-, ferahlat-, fırla-, fırlat-, fısılda-, frenle-, gazla-, gecik-, geçin-, geliş-, gençleş-, gez-, gıcırda-, gıcırdat-, git-, giyin-, giy-, gölgele-, gördür-, gör-, görün-, görüş-, göster-, götürül-, gözetle-, güçlen-, güldür-, güneşlen-, güreş-, güt-, hakla-, hallet-, haşla-, hatırlan-, havalan-, havla-, haykır-, hazırla-, hazırlat-, hıçkır-, hıçkınlaş-, hışırda-, hızlandır-, homurdan-, horla-, hortla-, hükmet-, ısın-, ıslat-, ısmarla-, ısmarlan-, içir-, ilerlet-, ilet-, ilikle-, imle-, incin-, incit-, iple-, ıspatla-, işitil-, işle-, izle-, izlen-, kamaştır-, kamçıla-, kana-, kanır-, kanıtla-, kapaklan-, kapatıl-, kapla-, karıncalan-, karşılaştır-, kastet-, kaşın-, katlan-, kavra-, kavran-, kavuştur-, kaybol-, kaydettir-, kaydır-, kaygılan-, kaynaş-, kazan-, kekele-, kelepçele-, kenetle-, kıkırda-, kımıldat-, kınan-, kıpırda-, kırbaçla-, kırp-, kısalt-, kıs-, kışkırt-, kıvrın-, kıy-, kirala-, kirtet-, kitle-, kokla-, koklat-, kok-, kokut-, kolla-, konuş-, konuştur-, korkut-, koru-, koşuş-, kov-, koyul-, kötüle-, kullandır-, kullanıl-, kullan-, kundaklan-, kurcala-, kurgula-, kurşunla-, kurtar-, kurtul-, kus-, kutsa-, kükre-, küreselleş-, mahvol-, meraklan-, mırıldan-, naklet-, nazlan-, neşret-, netleştir-, nişanla-, okşa-, oku-, okun-, okut-, olagel-, olun-, onaylan-, osur-, otlar-, oyala-, ödeş-, öğren-, öğret-, öksür-, öldür-, öl-, önemse-, öngörül-, öp-, öptür-, ötüş-, övül-, özen-, parlat-, pazarlan-, perçinle-, peydahla-, pinekle-, pişir-, piş-, pörtle-, rahatla-, rastla-, rastlaş-, reddet-, sabahla-, sağla-, sahnele-, sakın-, saldır-, sap-, saptan-, sarın-, sarkıt-, sark-, sarmaş-, satıl-, savaş-, savrul-, savunul-, sayıkla-, sayıl-, say-, seç-, selamla-, selamlaş-, sendele-, sergilen-, serinle-, sersemle-, sertleş-, seviş-, sığın-, sıkıl-, sırtla-, sıvan-, sıynıl-, silin-, sil-, sindir-, sokul-, soluklan-, sor-, sorul-, soruştur-, soyun-, söndürül-, söyle-, söylen-, söylet-, sula-, sun-, süpür-, sürtün-, sürün-, süsle-, süz-, şaşır-, şekillendir-, şımar-, tak-, taktır-, tanıt-, tartış-, tat-, tekle-, tekmele-, temellendir-, temizlen-, terle-, tetikle-, tıka-, tıkl-, tıkıştır-, tıkla-, tıngırdat-, tırman-, titreş-, tokatla-, tokuştur-, topalla-, toparla-, toplatıl-, tozut-, tökezle-, tutukla-, tutuştur-, tuzla-, tüttür-, uç-, ufal-, uğrat-, um-, umul-, unutul-, uslan-, utandır-, utan-, uydurul-, uy-, uyut-, uzaklaş-, uzaklaştır-, uzan-, uzlaş-, uzlaştır-, üret-, ürküt-, ürper-, üşüt-, vahşileş-, varıl-, vazgeç-, vehmet-, verdir-, vurdur-, yadırga-, yağ-, yakala-, yakalat-, yakıştır-, yaklaş-, yaktır-, yandır-, yamıt-, yankılan-, yansı-, yargılan-, yasla-, yaşa-, yaşat-, yavaşla-, yayıl-, yaylan-, yay-, yazıl-, yedir-, yetiştiril-, yetiştir-, yet-, ylış-, yıpran-, yıprat-, yolun-, yorumlan-, yönlendir-, yu-, yumrukla-, yutkun-, yutturul-, yuvalan-, yüksel-, yürüt-, yüzdür-, yüz-

3.3. Derlemde Tanığına Rastlanılmayan Fiillerin Derlem Denetimine Ait Bulgular

Derlem denetimi sonucunda 6.374 fiilden 1.692'sinin derlemde tanığına rastlanılmamıştır. Derlemde tanığına rastlanılmama durumunun çeşitli nedenleri vardır. Örneğin derlemde madde başı olan *abideleş-* fiiline rastlanılmış ancak başka bir madde başı fiil olan ve aynı yapıdan türeyen *abi-deleştir-* fiilinin kullanımına rastlanılmamıştır. Öte yandan yine *aban-* fiili derlemde rastlanılan fiillerdendir. Ancak aynı yapıdan türetilerek madde başı yapılmış olan *abandır-* fiiline derlemde rastlanılmaz. Bu durumun nedeni olarak Türkçenin *acayıpleş-* > *acayıpleş-tir-* > *acayıpleş-tir-il-* benzeri sözcük türetme gücüne dayanılarak söz konusu sözlükbirimlerin kullanımında olmamasına rağmen bu yapıların sözlük yazarlarınca "teorik olarak var" kabul edilmesi yaklaşımı gösterilebilir. Özellikle fiil kök ve gövdelerinden edilgen, ettirgen vb. türetmelerin varlığı, kullanıma dayalı bir bakış açısına dayanması gereken sözlükbilim çalışmalarının uzağında bir bakış açısıyla sözlükbirimlere yaklaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da sözlüklerde tanıksız madde açıklamaları yapılmak zorunda kaldığı gözlemlenmektedir. GTS'de bu tip madde başı yapılandırılmalarına sıklıkla rastlanıldığı söylenebilir.

Çalışmanın dayandırıldığı GTS'de madde başı fiil listesi bu anlamda "güncel" olma niteliğinden uzak görünmektedir. Söz konusu türetilen ve tanıksız olarak sözlükte yer alan madde başı fiillerin kullanımına derlemde rastlanmamasının nedeni, sözlüğün yetersizliğinin yanı sıra derlemin *temsil gücü*yle de açıklanabilir. Derlemin tüm dilsel alanı örnekleyecek biçimde tasarlanması, söz varlığında yer alan öğelerin rastlanma ve sözlükleştirilmesine katkı sağlayabilecektir. Böyle olsa bile, oluşturulan sözlükle ilgili madde başı olarak sözlükleştirilen söz varlığında diğer sözlükbirimsel bileşenlerin eksiklikleri göz ardı edilemez. Özellikle madde başı tanımlamaları ve kullanım sıklığına dayalı anlam sıralamalarının "güncel" bir sözlükte kullanıma dayalı olarak belirlenmesi ve tanıklarının güncel verilerle desteklenmesi gerekmektedir. Oysa araştırmada kullanılan fiil listesinin derlem sorguları ve yeniden yapılandırılmalarında gözlemlenen şey, kullanıma dayalı madde başı oluşturma anlayışı yerine sezgisel bir bakış açısının sözlük oluşturma çalışmalarında hakim olduğudur.

Söz varlığında tanımlı sözlükbirimler üzerine yürütülen önceki derlem denetimi çalışmalarında (Özkan 2010b) GTS'de madde başı olarak yer alan ancak derlemlerde kullanımına rastlanılmamasında sözlükbirimlerin eskicil olmaları ve bu nedenle kullanımdan düşmeleri, özel bir alana ait sözlükbirimler olmaları, argo ve/ya halk dilinden sözlükbirimler olmaları

gibi nedenlere ulaşılmıştır. Fiiller söz konusu olduğunda benzer nedenler yanında yukarıda da bahsedildiği gibi türetimlerde "kullanım" yerine teorik olarak söz konusu türetimin geçerli kabul edilmesi ve madde başı olarak sözlüklerde yer alması diğer bir sebep olarak değerlendirilebilir.

Bu bulgular ışığında *Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Fiillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü* çalışmasında GTS'de fiil tanımlı birtakım madde başı sözlükbirimin eskicil olması nedeniyle derlemde tanığına rastlanılmadığı söylenebilir: *buğzet-*, *cehdet-*, *cezbelen-*, *dahlet-*, *gümrahlaş-*, *guslet-*, *ergür-* vb.

Yine ağızlara ait söz varlığının derlem denetimi sonuçlarına göre kullanımına rastlanılmayan söz varlığından olduğu söylenebilir: *ağılandır-*, *ağılan-*, *ağılaş-*, *ağın-*, *ağırsa-*, *ağırsaklan-*, *bavlı-*, *bayatsı-*, *bekit-*, *bele-*, *belet-*, *benilde-*, *berki-*, *berkin-*, *bertil-*, *bert-*, *bezirle-*, *bıkış-*, *bıktı-*, *bingülda-*, *bizle-*, *boğasa-*, *kemrele-* vb.

Birtakım söz varlığı unsurları ise özel alanlara ait teknik terimler olarak dilde yerini almıştır. Fiillerin bazılarında derlemde rastlanılmama nedeni, ilgili sözlükbirimlerin belirli alanlara özgü teknik terimlerden olmasıdır: *akortla-*, *akortlan-*, *akortlat-*, *akortsuzlaş-*, *akortsuzlaştır-*, *astarla-*, *astarlan-*, *astarlat-*, *belgegeçerle-* gibi.

Farklı sözcük türleri üzerine yürütülen çalışmalarda (Özkan 2010b) ortaya koyulduğu üzere, fiillerin derlem denetimi sonucu argo kullanıma sahip söz varlığının derlem sorgularında kullanımına rastlanılmayan söz varlığı öğelerinden olduğu görülmektedir. Bu rastlanmama durumuna örnek olabilecek belli başlı sözlükbirimler: *abra-*, *aforozla-*, *aforozlan-*, *anaforla-*, *apazla-*, *hovardalaş-*, *hödükleş-*, *kaparozla-*, *kerkin-*, *kokorozlan-*'tir.

Tüm bu bulguların yanı sıra, derlemde tanığına rastlanılmayan madde başı fiillerin çekimli yapıları dışında, fiilimsi yapılarının da değerlendirmeye alınması gerekmektedir. Bu anlamda fiilimsilerin derlem denetimi ayrıca bir çalışma konusudur. Başka bir ifadeyle, Liste 2'de sunulan ve Türkiye Türkçesinde kullanımına rastlanılmayan fiillerin, fiilimsi olarak kullanımının da derlem denetimini yapmak gerekmektedir. Bu çalışmayla elde edilen bulgular, çekimli fiil yapılarıyla sınırlıdır ve bu durum kullanımına rastlanılmama nedenleri arasında değerlendirilebilir.

Derlem denetimi sonucu kullanımına rastlanılmayan madde başı fiiller aşağıda listelenmiştir (bk. Liste 2).

Liste 2: Derlemde kullanımına rastlanılmayan filler

abandır-, abanozlaş-, abideleştire-, abra-, acarlaş-, acayıpleştir-, aceleleştire-, acemleş-, acemleştire-, acıklı-, acımlı-, açıklaştır-, açkıla-, açkılan-, açkılata-, adakla-, adaklan-, adata-, adileştir-, adlaş-, adlaştır-, afacanlaş-, afallaş-, afallaştır-, afişle-, aforozla-, aforozlan-, afsunlan-, afyonla-, ağalan-, ağdalan-, ağdalaştır-, ağılandır-, ağılan-, ağılaş-, ağın-, ağırsa-, ağırsaklan-, ağızla-, ağızlaş-, ağına-, aharla-, ahenkleştir-, ahırla-, ahmaklaştır-, akaçla-, akaçlat-, akçillan-, akçillaş-, akılsallaştır-, akışkanlaş-, akışkanlaştır-, akortla-, akortlan-, akortlat-, akortsuzlaş-, akortsuzlaştır-, aksırt-, akşamla-, akşamlat-, aktart-, aktifleştir-, alacaklandır-, alacala-, alacalandır-, alaşım-la-, alaturkalaştır-, alçaklaş-, alçaklaştır-, alçıla-, alçılan-, alçılata-, alenileş-, altınlaş-, altla-, ambarla-, Amerikalılaş-, anaçlaş-, anaforla-, analaştır-, anarşistleş-, anıklaş-, anıtaştırıl-, anormalleştire-, apazla-, apıştır-, aprele-, apseleş-, aralata-, Arapçalaştır-, Araplaştır-, ardaklan-, argaçla-, argolaş-, ankla-, anklaş-, anklata-, arla-, arlaş-, arlaştır-, Arnavutlaş-, Arnavutlaştır-, artıkla-, asalaklaş-, asılan-, askerileş-, askerileştir-, asrileştir-, astarla-, astarlan-, astarlat-, aşığısa-, ateşlet-, atkıla-, avareleştire-, avurtla-, ayakla-, ayazlandırıl-, ayazlandır-, ayazlan-, ayazlata-, ayırttır-, aykırıla-, aykırılaş-, ayla-, aymazlaş-, ayranlaş-, ayrılaş-, ayrımlaş-, aytış-, azarlat-, azgırınlaş-, azış-, azıtıl-, azotla-, babacanlaş-, badikle-, badikleş-, bağdala-, bağda-, bağdaşıklaş-, bağdaşıklıştır-, bağımla-, bağımlaş-, bağımsızlaştır-, bağıtlaş-, bağlaş-, bağlılaş-, bağırttır-, baharatlandır-, balabanlaş-, balçıklaş-, balıklandır-, balyala-, balyozlan-, bandajla-, bandajlat-, bangırda-, banla-, barikatla-, barizleş-, barizleştire-, basıklaştır-, basınçla-, başakla-, başvurdur-, batılılaştır-, battallaş-, bavlı-, bayatsı-, bayındırılaş-, baylan-, bedavalaş-, bedbinleştire-, bediileş-, bekit-, bele-, belet-, belgegeçerle-, belgile-, belikle-, belirleş-, benekleş-, benilde-, benlen-, berki-, berkin-, bertil-, bert-, bezirle-, bezle-, bıçkınlaş-, bıkiş-, bılkı-, bıngılda-, bıyıklan-, bilgisayarlaş-, biliş-, billurlaştır-, bilmezle-, bireyleştir-, bitkileş-, bitümle-, bizle-, bloklaş-, bodosla-, boğasa-, boğumla-, boğumlan-, boklaş-, bollata-, boşattır-, boynuzlan-, boynuzlaş-, boyunlandır-, boyutla-, bozdurt-, bozkırılaş-, bozla-, bozulaş-, böcelen-, bölgele-, bölneş-, börtül-, briketle-, buğzet-, bulgurla-, bulgurlan-, bumla-, bungunlaş-, bunganlaştır-, bun-, burcu-, burdur-, burunla-, buzağılaş-, buzlan-, buzullaş-, büge-, bükün-, büyükse-, büzdür-, cadalozlaş-, cadılaş-, cakalan-, camla-, camlat-, cansızlaştır-, carla-, cayırda-, cayırdat-, cazırdat-, cazibeleş-, cazibeleştire-, cazipleş-, cehdet-, cendereleş-, cephelen-, ceple-, cezbelen-, cıklaş-, cimbarla-, cırlata-, cırnakla-, cırtla-, cıvatala-, cıvıtıl-, cıyaklat-, cıyırda-, cıyırdat-, cızıktır-, cızılda-, cicozla-, cihazlan-, cilalat-, cilvelen-, cinlen-, cinleş-, cisimlen-, contala-, coşkunlaş-, coşturul-, cumbala-, cumbalat-, cumbulda-, cumbuldat-, cumburda-, cüretlen-, çabuklaştırıl-, çağcillaş-, çağcillaştır-, çağ-, çakılda-, çakıldat-, çakırılaş-, çaktırıl-, çalar-, çalılıdır-, çalkalat-, çalkat-, çamurla-, çamurlat-, çangırda-, çapaçullaştır-, çapkı-, çapla-, çapraşıklaş-, çapraş-, çaprazlaş-, çapulla-, çarpıklaştır-, çarşafat-, çarıtla-, çatallaştır-, çatıklaş-, çatılda-, çatın-, çavlan-, çayırıla-, çayırılaş-, çeğmellen-, çekimle-, çekimsen-, çeldir-

çelikle-, çelikleştir-, çemberlen-, çemberlet-, çemenle-, çentikle-, çentiklen-, çepelle-, çepellen-, çerezlen-, çeşnile-, çeşnilen-, çeteleş-, çeteleştire-, çetinleştire-, çetrefilleştire-, çevikleştire-, çevrile-, çeyrekle-, çıbanlaş-, çığalan-, çıkılan-, çıkılat-, çıkınlaş-, çımkır-, çırçır-la-, çıtlatıl-, çiçeksi-, çiftelen-, çifteleş-, çiğleş-, çillen-, çimdir-, çimentolan-, çimentolat-, çipilleş-, çirişle-, çirkeleş-, çirkinse-, çirozlaş-, çise-, çitil-, çitiş-, çit-, çivitlen-, çiyile-, çizgile-, çizgin-, çomakla-, çopurlaş-, çopurlaştır-, çöğ-, çöğün-, çöker-, çökkünleş-, çölleştire-, çözündür-, çukurlan-, çukurlat-, çulla-, çullandır-, çurlat-, çuvalat-, dağılat-, dahlet-, daldalan-, daldırt-, dalkavuklaş-, dalla-, damaksıllaş-, damaksıllaştır-, damarlan-, damgalat-, damıtıl-, dargınlaş-, dayaklan-, dayatış-, dayattır-, dazkırıl-, dazla-, değirmile-, değnekle-, dehlet-, dehşetlen-, dejenerleş-, delikleş-, demetlet-, demirleş-, demokratlaş-, denetil-, deneyle-, dengesizleştire-, denklen-, densizlen-, densizleş-, deňşir-, depolat-, deril-, desenle-, destekleş-, destelen-, deşele-, devit-, deyimleş-, deyimleştire-, dızla-, diftonglaş-, diktirt-, dinamikleş-, dinçlen-, dipçiklet-, direnle-, direş-, dirgenle-, dirsekle-, dirseklen-, dişegile-, dişileş-, dişileştire-, dişilleştire-, divaneleş-, divaneleştire-, dizdiril-, dizele-, dizile-, dogmalaştır-, doğululaş-, doğululaştır-, doğurganlaştır-, domalt-, domuzlaş-, dona-, dopingle-, dorukla-, dostlaş-, doyuş-, dökümle-, dövürtül-, dramatikleş-, dramatikleştire-, duldala-, duldalan-, dumanla-, durult-, duşakla-, duvaklan-, düğ-, dürtüş-, dürtüştür-, dürümle-, düvesi-, düze-, düzlet-, ebedileştire-, ebele-, eblehleş-, edilgenleş-, efeleş-, efilde-, efsaneleştire-, eğin-, eğırt-, ehlileş-, ehlileştire-, ehlileş-, ekşitil-, elekle-, elektrikle-, emayla-, emdirt-, emle-, endazele-, endekslet-, ene-, enen-, engellet-, enikle-, enselet-, ergenleş-, ergi-, erginle-, erginlen-, ergür-, erinleş-, erkeklen-, esaslandır-, esenleş-, eser-, esindir-, esir-, eskileş-, esle-, eşitleştire-, eştir-, etenelen-, eterle-, eterleş-, eterleştire-, etiketlet-, evinlen-, evirt-, evlekle-, evse-, eyerlet-, ezgilen-, ezgileş-, ezgileştire-, facialaş-, facialaştır-, faizlendir-, fan-, farksızlaş-, faşistleş-, faturala-, faturalat-, federalleş-, felfelle-, fenalaştır-, ferahlandır-, fersizleş-, fettanlaş-, feyzilen-, feyzal-, fıçıla-, fıkra-, fırlat-, fısfıslan-, fıslan-, fıstıkla-, fışılda-, fışırdat-, fidele-, fıhristle-, fıkirleştire-, fılarizle-, fılozoflaş-, fıravunlaş-, fırketele-, fıtillen-, fıtlen-, fıtle-, fıtle-, fımatla-, fımmülleş-, fısfatla-, fısfatlat-, fıslat-, fısurda-, fışurdar-, Fransızlaş-, Fransızlaştır-, Frenkleştire-, frezele-, fulle-, gacırdar-, gadrol-, gadrolun-, gaganlar-, gaganlaş-, galvanizlen-, galvanizlet-, garphılaştır-, gaslet-, gâvurlaş-, gazaplandır-, gazellen-, gazlan-, gebrele-, gebrenen-, gecekondulaş-, geçerele-, geçeret-, geçgeçle-, ged-, gençleştire-, genel-, genleştir-, gerçekle-, gerdiril-, gerillalaş-, gevrettil-, gezele-, gezele-, gıcırdatıl-, gırgırla-, gırgırlat-, gırtlaklaş-, gırtla-, gıcış-, gidert-, girenle-, gizlet-, göçebeleş-, göçer-, göçmenleş-, göçmenleştire-, göçürt-, göler-, gölle-, gönendiril-, gönüllendir-, gönyele-, görgülen-, gövdelen-, göy-, gözettir-, gurkla-, gurla-, guslet-, gübrelet-, gücenil-, gücümse-, güdele-, güderile-, güdükleş-, gümrahlaş-, gümrükle-, gümrüklendir-, gümrüklen-, gümüşlet-, güneşlet-, günle-, günüle-, günülen-, güvelen-, hacamatla-, haccet-, haçla-, haddele-, hadımlaş-tır-, hafızla-, haklaş-, halet-, halkala-, hâlleş-, hâlsizleş-, hamurla-, hamurlan-, hamur-

laş-, hançerlet-, hapazla-, haptet-, hararetlendir-, harekele-, harfle-, harlan-, hanlda-, harmanlat-, hasırla-, hasret-, hasrolun-, haşarlaş-, haşırdı-, hatilla-, havlan-, havuzla-, haydala-, haydalan-, hayırlaş-, haykırt-, hecelettir-, helecenlan-, helezonlaş-, helmeleş-, helvalaş-, herekle-, hevenkleş-, hıçkırt-, hımbillaş-, hınzırlaş-, hırıldılaş-, hışıldat-, hışla-, hıyarlaş-, hiçleştir-, hiddetlendir-, hidrojenle-, hikâyele-, hizipleş-, homojenleş-, hoplatıl-, hopurdı-, horozlaş-, hortumlat-, hoşlaştır-, hovardalaş-, hödükleş-, Hıristiyanlaştır-, hudutlandır-, hülyalaş-, hülyalaştır-, hümanistleş-, ıkındır-, ıkla-, ılga-, ılgarla-, ılındır-, ımızgan-, ıraklaş-, ıraksın-, ırala-, ırğa-, ırgan-, ırmaklaş-, ıstampala-, ışınlandır-, iğnelet-, ihtisaslaş-, ilintile-, ilkeleş-, il-, ilmekle-, ilmiklen-, imrenil-, ipliklen-, İslamlaştır-, İslavlaştır-, isle-, ispiyonlan-, ispiyonlat-, işaretlet-, iştahlandır-, itlen-, itleş-, ivdir-, ivedilen-, ivedileş-, ivedileştir-, jelaitle-, kabadaylan-, kabakla-, kabaklaş-, kaballa-, kaçımşa-, kaçışıl-, kadaströla-, kadaströlan-, kademele-, kademelendir-, kademelen-, kadınsılaş-, kadrolandır-, kâfirleş-, kâğıtla-, kâğıtlan-, kahpeleş-, kakı-, kalaylat-, kalburlan-, kalburlat-, kalenderleş-, kalğı-, kahnlıat-, kalıplan-, kalkerleş-, kalplaş-, kamçılaş-, kamplaş-, kamusallaş-, kandilleş-, kangalla-, kangallan-, kangrenleştir-, kanıklan-, kanık-, kanıtlandır-, kanıtısa-, kanla-, kanserleş-, kanserleştir-, kanunlaştır-, kaparozla-, kapılandır-, kapitalistleştir-, karalat-, kara-, karamsarlaştır-, kararla-, karbonatla-, karbonla-, karbonlaş-, kardeşlen-, kargıla-, kargı-, kankla-, kanlaş-, kannla-, kann-, karlan-, karmaştır-, karşıtla-, karşıtlaş-, kartal-, kartelleş-, kartonla-, kasala-, kasalan-, kâselet-, kasın-, kaskola-, kaskolat-, kaslaş-, kastarla-, kastarlan-, kaşağılan-, kaşağılat-, kaşandır-, kaşele-, kaşelen-, kaşelettir-, kaşıklat-, kaşla-, katalogla-, kataloglat-, katarlan-, katıkla-, katırılaş-, katlandır-, katlat-, katolun-, katranla-, katranlan-, katranlat-, kavlan-, kavlaş-, kavlet-, kavurt-, kavza-, kayarla-, kaydırt-, kayırt-, kayıtla-, kayıt-, kayşa-, kazdınl-, kazdırt-, keçele-, keçelen-, keçelettir-, kefele-, keleple-, kelimeleş-, kementle-, kemerle-, kemrele-, kepeklen-, kep-, kerkin-, kerpiçleş-, kertikle-, kertil-, keseklen-, kesin-, kesken-, keskinlet-, keşikleş-, keşle-, kığıla-, kıkırdat-, kılağıla-, kıldırt-, kılıbıklaş-, kılıçla-, kılıfla-, kılıksızlaş-, kımlan-, kınalan-, kırııştır-, kırçılın-, kırıkla-, kırın-, kırktır-, kırptır-, kırtıpilleş-, kısımıla-, kısın-, kışlat-, kıtıkla-, kıtırdı-, kıtırdat-, kıtıla-, kıvamlıdır-, kıvrıklaş-, kıvrımlan-, kıyın-, kıyış-, kıymetleş-, kıymetleştir-, kızakla-, kızgınlaş-, kifaflan-, kilitlet-, kireçleş-, kireçsile-, kirişle-, kirizmala-, kistleş-, klasikleştir-, klîzeleş-, klorla-, klorlan-, klorürendir-, klorürleştir-, kocamanlaştır-, koçlan-, koç-, koçsa-, koçuş-, kodlat-, koğala-, koğalan-, koklaştır-, kokorozlan-, kokozlan-, kokuştur-, kolalan-, kolektifleş-, kolektifleştir-, kolonyalan-, konutlan-, kooperatifleş-, koparttır-, kopçala-, kopçalan-, korkala-, korlan-, koşamla-, koşutlaştır-, kovla-, köhneleş-, kökert-, köklendir-, kömürleştiril-, kömürleştir-, köprülen-, köpüle-, kösnül-, köşekle-, köşele-, kötümse-, kötümserleş-, közleş-, kredile-, kredilendir-, kristallendiril-, kristallendir-, kubaş-, kulunla-, kumlaştır-, kundaklat-, kurallaş-, kuramlaştır-, kurşunlaş-, kuruşlandır-, kuşaklan-, kutlula-, kutsileş-, kutulan-, kutuplan-, kuzulaş-, küçükleş-, küçükse-, kükürtlen-, kültürülen-, kümbetlen-, kürelen-, kürne-

kütleştir-, lağvol-, laikleştiril-, lakla-, lambala-, laubalileş-, leffet-, legalleş-, legalleş-
 tir-, lehimlen-, lekelet-, lezzetlendir-, lezzetlen-, lığla-, lığlan-, lıkırda-, lifle-, liflen-,
 lifleş-, limanla-, limonla-, loğla-, lökle-, macunlan-, macunlaş-, macunlat-, madaralaş-,
 maddileştir-, madenselleş-, madikle-, mafyalaş-, mahallileş-, mahmuzlan-, makadama-,
 makineleştir-, makyajla-, malakla-, malala-, maltlan-, mantarla-, manyaklaştır-, marizle-
 le-, markalan-, marnla-, masajla-, maskaralan-, maskaralaş-, maşala-, maşalan-, may-
 munlaştır-, mazotla-, medenileş-, medenileştir-, melezleş-, melezleştire-, merdanele-,
 merkezileş-, merkezileştir-, merkezle-, merkezleş-, merkezleştire-, mermerleş-, mermerle-
 štire-, meyvelen-, mıknaatısla-, mıknaatıslan-, mırlan-, mışıl-da-, mızı-, mızımızlaş-, mik-
 roplaş-, millen-, millileş-, millileştir-, minele-, mineralleştir-, minyatürleş-, minyatürle-
 štire-, mitleş-, miyavlat-, modalaş-, modalaştır-, monotonlaştır-, morfinlen-, mortla-,
 muasırlaş-, muasırlaştır-, mumlan-, muşambalaş-, muştala-, mutaassıplaş-, mutlulan-
 dır-, muzırlaş-, muzipleş-, müesseseleş-, müesseseleştir-, mührle-, mürekkeplen-,
 Müslümanlaştır-, müstehcenleş-, müşkülleş-, müzevirle-, müzminleştir-, nafakalan-,
 naftalinlen-, nakzet-, nanikle-, nankörleş-, Nazileştir-, nazlaş-, neftileş-, neftileştir-,
 nemlet-, nemrutlaş-, neşterle-, neticeleş-, nezet-, nicele-, nikelle-, nişastalan-, nodul-
 la-, nodullan-, notala-, notlandır-, nöbetleş-, nötrle-, nötrleştire-, obart-, ocu-, odun-
 laş-, oğullan-, okeyle-, oklan-, oksijenle-, oksitle-, okullaş-, olaylaştır-, oluklaş-, onaş-,
 operatörleş-, oraklaş-, orantıla-, orantılan-, ormansızlaş-, ornat-, otala-, ota-, ovalat-,
 ovun-, oyalandır-, oylaş-, oylumla-, oyulgala-, oyulgalan-, oyulga-, oyulgan-, oyumla-,
 ozonlaş-, öçlen-, ödevlendiril-, ödevlendir-, ödünçle-, ödünçlen-, ödünçleş-, ödünle-,
 öğül-, öğürleş-, öğürtle-, öğürt-, ökse-, ölçer-, ölçülendir-, ölçüştire-, örgütlen-dir-,
 örneklendir-, örnekse-, örükle-, örümceklen-, ötümlüleş-, ötümsüzleş-, ötür-, özdeştir-,
 öze-, özgüle-, özümset-, paçavralaş-, pahla-, palamutla-, palazla-, palazlaş-, pancar-
 laş-, parafele-, parafila-, paralelleştir-, parametrele-, parazitlen-, parkele-, parkelet-,
 parmakla-, parsellet-, pasifleş-, paslat-, paspaslat-, paylat-, payelendir-, pazarlaş-,
 peçele-, pekit-, peltelen-, pençeletme, pençelet-, perdahlan-, peylen-, peynirleş-,
 pıhtılan-, pıhtılaştır-, pırpır-la-, pısrınlaş-, pıtırda-, pıtırdat-, pintileş-, pipiriklen-,
 pisleş-, planyala-, plasele-, plazmalaştır-, pofurdat-, polar-, polimerleş-, polimerleştire-
 ril-, polimerleştire-, ponzala-, posalan-, poşetlen-, poşetlet-, potlan-, poyrazla-, pratik-
 leş-, presle-, preslen-, profesyonelleştir-, programlaştır-, proleterleş-, puanlandır-,
 pusula-, püfkür-, pürçeklen-, pürtüklen-, radikalleştir-, rakamla-, rampala-, raptiyelet-,
 raspala-, raspalan-, rasyonelleş-, raşelen-, refet-, renkle-, resimlendir-, resimleş-,
 resmileş-, resmileştir-, restleş-, revanlaş-, rezele-, robotlaştır-, röntgenle-, rötuşla-,
 rötuşlat-, ruhsuzlaş-, ruhsuzlaştır-, Rumlaş-, Rumlaştır-, rutubetlen-, ruziklen-, sabit-
 leştiril-, sabote, sabunlaş-, sabunlaştır-, saçala-, saçalan-, saçıştırma, saçıştır-, sahi-
 leş-, sahileştir-, sakızlaştır-, salçala-, salçalan-, saldırt-, salkı-, salozlaş-, sanç-, sangı-
 la-, sannla-, sapıklaş-, sarılaş-, sanlaştır-, sarımsakla-, sarımsaklan-, sarımsaklat-,
 sarkaçla-, sarplaş-, sası-, sathileştir-, savakla-, savatla-, savatlan-, savdır-, sayfala-,
 sayfalandır-, sayıla-, sayımla-, saykalla-, sayla-, saynımsa-, sekile-, semeleş-, semer-

len-, semerlet-, semizle-, semizleş-, sendikalaştır-, senetleş-, sepileme, sepile-, sepi-
 len-, serserileş-, setret-, sevimsileştir-, sevimsizleştir-, sezindir-, sıcaklaştır-, sıfatlaş-
 tır-, sığazlan-, sı-, sınat-, sındır-, sın-, sıralat-, sın-, sırnaştır-, sırrat-, sıvala-, sıvaz-
 lat-, sıvıklaştır-, sıvılaştır-, sıvındır-, sıvın-, sızır-, sifonla-, siftahla-, sihirlen-, sikke-
 le-, sikleme-, silahla-, silahsızlan-, sildiril-, silikatla-, silkindir-, silktir-, silola-, sinir-
 le-, sinsileş-, sirkelen-, sirkeleş-, sistirele-, siviş-, sivirleştir-, siyanürle-, Slavlaş-,
 soğanla-, soğuklaştır-, soğul-, soğuş-, sokran-, sondala-, sorguçlan-, soru-, sorumsuz-
 laş-, sorut-, sölpü-, sövüştür-, söylemse-, sözlendir-, sporlan-, sterilleş-, sucuklaş-,
 süblimleş-, süblimleştir-, südre-, sülfürle-, sümsükleş-, süngerleş-, sürçtür-, süreğen-
 leş-, sürtükleş-, sürüklendir-, süslendir-, sütlendir-, sütlen-, sütrele-, süzgeçle-, şak-
 ket-, şakra-, şakulle-, şandelle-, şapla-, şapşallaş-, şarılda-, şarkılaş-, şarlatanlaş-,
 şartlaş-, şaşalat-, şebekleş-, şeffaflaştırıl-, şehirtileş-, şehirtileştir-, şekerle-, şekerleş-,
 şekerleştir-, şekilleş-, şenlendiril-, şerbetlen-, şereflendiril-, şeritle-, şırıngala-, şırıla-,
 şifle-, şistleş-, şişlet-, şişmanlaş-, şuurulan-, şuurlaş-, şümullendir-, tabakala-, tabakla-,
 tabaklan-, tabet-, taharetlen-, takozla-, talanla-, talaşla-, talaşlan-, tamponla-, tane-
 le-, tangırda-, tanıkla-, tanla-, tapalan-, tapanla-, tapışlan-, tarafsızlaştır-, taraşla-,
 tariflendir-, taşımla-, taşılaş-, tatarlaş-, tavlandır-, tayla-, tayyet-, tazılaş-, tebeşir-
 len-, tedarikle-, tekelleş-, tekelleştir-, tekese-, telala-, tenekele-, tepelet-, tepindir-,
 tepirle-, tepki-, tepreştir-, tepser-, terasla-, teraslan-, terazilen-, terbiyele-, termikleş-
 tir-, tersleş-, tetikleş-, tevekle-, tezle-, tezleş-, tıkaçla-, tıkaçlan-, tıkat-, tıkımlan-,
 tıkızlaş-, tıngıl-da-, tıngıl-dat-, tıpala-, tıpırdat-, tınl-la-, tırkazla-, tırkazlan-, tırkazlat-,
 tırmıklan-, tırnaklan-, tırnaklat-, tırpanlat-, tırtıklat-, tırtıllan-, tiksini-l-, tilkileş-,
 tipile-, tipl-e-, tipl-eş-, tipl-eştir-, tirele-, tirfillen-, tiril-de-, tirtileş-, tirşeleş-, titizleş-,
 titrekleş-, titremle-, tiyatrolaştır-, tokaçlan-, tokatlat-, tokurda-, tomrukla-, tomruk-
 lan-, topakla-, topaklan-, topaklaştır-, toplu-maş-, toplu-maştır-, topraklandır-, top-
 raklaş-, torbala-, tornalan-, tornalat-, tortulan-, tozlaşır-, töhmetlendir-, töskür-,
 töskürt-, tunçla-, tunçlaştır-, turfala-, turşulaş-, tutkallan-, tutkulaş-, tuzakla-, tuzak-
 lan-, tükürüklen-, tümör-len-, tümörleş-, tüm-sel-, tünekle-, tüple-, tüylendir-, uçuklaş-,
 uçurumlaş-, ufunetlendir-, ufunetlen-, uğrala-, uğrula-, uğursa-, ululan-, unlan-, urlaş-,
 uslaml-a-, utul-, uvun-, uyanıklaş-, uydulaş-, uydulaştır-, uylaş-, uyuzlaş-, uzaklan-,
 uzaksa-, ücretlendir-, üfür-, ülküleştiril-, ülküleştir-, ünlet-, üsluplaştır-, üsten-, üs-
 tünse-, üstü-püle-, üvey-, üzengilen-, vahvahlan-, varakla-, varaklan-, vardır-, vasıflan-,
 vazelinle-, vergile-, verimsizleş-, vernikle-, verniklen-, vıcıkla-, vıcırd-a-, vırl-da-,
 vırl-dan-, vırl-a-, vitrinle-, yabala-, yabanıllaş-, yadımla-, yağılaş-, yağmurla-, yalabı-,
 yalçınlaş-, yaldızlat-, yalpalat-, yamala-, yamalan-, yanıtlandırıl-, yansızlaştır-, yapı-
 lan-, yapısallaş-, yaramazlaş-, yarımla-, yarığa-, yarmala-, yasa-, yas-, yassıla-, yassı-
 lan-, yasta-, yavanlaştır-, yavukla-, yavuzlan-, yayla-, yaylandır-, yazla-, yedekleş-,
 yedil-, yeğınleş-, yeğınile-, yeğınil-, yeğınılt-, yeğınise-, yeldir-, yelekle-, yeleklen-,
 yelelen-, yelpirde-, yelse-, yerelleştir-, yerileş-, yığılış-, yıldızla-, ыл-la-, ыл-lat-, yıpra-,
 ыр-la-, yıvış-, yiğitlendir-, yobazlaş-, yoğaltıl-, yoğalt-, yoğurtla-, yoğurt-, yonul-

yorgala-, yort-, yosunlaş-, yöreselleş-, yöreselleştir-, yumrulan-, yumuklaş-, yumurtlat-, yurtlandır-, yurtlan-, yuvarlaklaştır-, yuvgula-, yüksünül-, yükümlendir-, yülü-, yülün-, yüpür-, yüzlen-, yüzüzleştiril-, yüzüzleştir-, zağla-, zakkumlaş-, zamanla-, zammet-, zanneyle-, zarflan-, zebunlaş-, zihla-, zihlan-, zılgıtlan-, zımbalat-, zıngılda-, zıpkınla-, zırhlandır-, zırıldan-, zırlat-, zindeleş-, zirzoplaş-, zumla-, züğürtleş-, zümrütlen-, züppeleş-

4. Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesinde sözlükbirimsel olarak fiil tanımlı söz varlığı *temsil gücü* yüksek bir *derlem*den sıklık temelli olarak belirlenmiştir. Özellikle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde fiiller açısından öncelikli söz varlığı bu çalışmayla ortaya koyulmuştur.

Derlem denetimi sonucunda 6.374 fiilden 4.682'sinin tanığına rastlanılmış ve söz konusu fiillerin tamamı tanıklanmıştır. Tanığına rastlanılan 4.682 fiilden 1.539'unun, Tablo 3'te özetlendiği biçimiyle, var olan tanımlanmamış *diğer/yeni kullanımlarının* olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3: *Diğer/yeni anlam eklenmesi gereken fiil sayıları ve diğer/yeni anlam eklenme oranları*

Diğer/yeni anlam eklenmesi gereken fiil sayıları	Diğer/yeni anlam eklenme oranı %
160	91-100
24	81-90
42	71-80
65	61-70
60	51-60
124	41-50
142	31-40
164	21-30
228	11-20
480	1-10

Öte yandan söz konusu 6.374 fiilden 1.692'sinin derlemde tanığına rastlanılmamıştır. Derlemde tanığına rastlanılmayan madde başı fiillerin genel özelliklerini eskicil olmak, özel bir alana ait olmak, argo ve/ya halk dilinden sözcükbirimler olmak gibi nedenlerle açıklamak mümkündür. Fiiller için derlemde tanığına rastlanılmama durumu önceki sözcük türleri üzerine yürütülen derlem denetimi çalışmalarında (Özkan 2010b) karşımıza çıkan derlemde tanığına rastlanılmama nedenleriyle örtüşmektedir. Bunun

yanı sıra türetimlerde "kullanım" yerine teorik olarak söz konusu türetimin geçerli kabul edilmesi ve madde başı olarak sözlüklerde bu türetimlerin yer alması diğer bir neden olarak değerlendirilebilir.

Yine, özel amaçlı sözlük çalışmaları (*ana dili ve dil öğretimi, eşdizimlilik, eş ve yakın anlamlılık, karşıt anlamlılık vb.*) açısından fiiller gerçek zamanlı olarak sözlükbirimsel anlamda ortaya koyulmuş ve oluşturulan "derlem tabanlı fiil sözlüğü" kullanılarak devam çalışmalarında Türkçenin öğrenci sözlüğü benzeri özel amaçlı sözlük çalışmalarında kullanılabilir dilsel malzeme ortaya çıkarılmıştır.

Ortaya çıkan sözlükbilimsel malzeme sanal ortamda araştırmacıların kullanımına sunulmuş (<http://fiiller.mersin.edu.tr>) sözlükbilim çalışmalarına katkı sağlanmıştır. Ayrıca bu çalışma, geleneksel sözlükbilim çalışmalarının dışında Türkçenin söz varlığının sözlükleştirilmesinde ortaya koyduğu yeni yöntem ve uygulamayla araştırmacılara devam çalışmalarında yol gösterecek ve Türk sözlükbilimine önemli katkılar sağlayacaktır.

Çalışmanın ortaya koyduğu söz konusu sonuçlar birbiriyle bütünlüktedir. Örneğin, sıklık temelli olarak anlambirimsel ve sözlükbirimsel belirlemeler çalışmanın sonuçları düşünüldüğünde oldukça önemli bulgulardandır. Sözbiçimler aracılığıyla hangi fiil çekimlerinin daha öncelikli olduğu ve biçimbirimsel yapılarının çıkarımı dil öğretiminde planlı bir içerik sağlamada temel verileri oluşturma aşamasına kaynaklık edecektir. Öte yandan derlem aracılığıyla elde edilen fiil tanıkları, kullanım temelli olarak Türkçede fiillerin anlamsal özelliklerinin ortaya çıkarılmasında önemli veri setleri olarak alana katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra dizgesel sorgulamaların sonucunda ortaya koyulan dilsel malzeme Türkiye Türkçesi için yürütülecek sözlükbilim çalışmalarında önemli bir altyapı olanağını da araştırmacılara sunacaktır.

Teşekkür

Bu çalışma, TÜBİTAK-SOBAG tarafından desteklenen 109K516 numaralı "*Türkiye Türkçesi Sözvarlığında Fiillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü*" başlıklı Ulusal Araştırma Projesi'nin sonuçlarına dayanmaktadır. Destekleri için TÜBİTAK'a ve Türkçe Derlem-2'nin *biçimbirimsel çözümlemesi* için de Prof. Dr. Sayın Kemal OFLAZER'e teşekkürlerimi sunarım.

Açıklamalar

- ¹ Çalışmada yardımcı fiiller ve ayrı yazılan birleşik fiil yapıları değerlendirme dışı tutulmuştur.
- ² TÜRKÇE DERLEM-2: <http://turkcederlem.mersin.edu.tr/filler/>
- ³ *Derlem* oluşturulma aşamaları TD-1 (Türkçe Derlem-1), TD-2 (Türkçe Derlem-2) ve *TÜRKÇE DERLEM* ile benzerdir. Oluşturulma aşamaları ile ilgili alanyazın ve işlem basamakları her üç derlem için standart niteliklere sahiptir. Bu anlamda bu bölüm diğer yayınlarda yer alan alanyazınla zorunlu olarak ortaklaşmaktadır (bk. Özkan 2013).
- ⁴ Yazılı ve/ya sözlü içeriğe sahip ve belirli bir dilde farklı dilsel görünümleri yansıtabilen alanyazında yerini almış derlem türleri için bk. McEnery vd. (2006: 59-70).
- ⁵ bk. turkcederlem.mersin.edu.tr/td1/
- ⁶ Derlemin içeriği için bk. Özkan B. (2012). *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü*. TÜBİTAK-Sobag Proje Sonuç Raporu. (Proje No: 109K516) Ankara.
- ⁷ Oflazer (bk. <http://www.hlst.sabanciuniv.edu/TL/>).
- ⁸ bk. Say B. (2003). Türkçe için Biçimbirimsel ve Sözdizimsel Olarak İşaretlenmiş Ağaç Yapılı Bir Derlem Oluşturma. Proje No: 199E026. Proje Raporu-Ek-b: Türkçe Ağaç Yapılı Derlem Kılavuzu. s. 1-3.: Ankara.
- ⁹ Diğer arayüzler için bk. filler.mersin.edu.tr
- ¹⁰ Gözlenen sıklık değerleri listesi için bk. Özkan (2012). "Türkiye Türkçesinde Fiillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü". TÜBİTAK-SOBAG 109K516 nolu proje sonuç raporu. (<http://mistug.tubitak.gov.tr/proje/>)

Kaynaklar

- Atkins, Sue (2003). "Lexicographic Relevance: Selecting Information from Corpus Evidence". *International Journal of Lexicography* 16 (3): 251-280.
- Baker, Paul vd. (2006). *A Glossary of Corpus Linguistics*. UK: Edinburg University Press.
- Biber, Douglas vd. (2002). *Corpus Linguistics, Investigating Language Structure and Use*. UK: Cambridge University Press.
- <http://filler.mersin.edu.tr/>. [Erişim: 10.11.2011].
- <http://info.ox.ac.uk/bnc/>. [Erişim: 23.10.2010].
- <http://mistug.tubitak.gov.tr/proje/>. [Erişim: 4.03.2014].
- <http://turkcederlem.mersin.edu.tr/>. [Erişim: 10.11.2011].
- <http://turkcederlem.mersin.edu.tr/derlem516/>. [Erişim: 10.11.2011].
- <http://www.hlst.sabanciuniv.edu/TL/>. [Erişim: 19.10.2010].
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts. [Erişim 10.11.2011].
- <http://www.tnc.org.tr/>. [Erişim: 16.4.2011].

- Kennedy, Graeme (1998). *An Introduction to Corpus Linguistics*. New York: Addison Wesley Longman Limited.
- Krishnamurthy, Ramesh (2008). "Corpus-driven Lexicography". *International Journal of Lexicography* 21(3): 231-242.
- McEnery, Tony and Andrew Wilson (2004). *Corpus Linguistics -An Introduction-*. USA: Edinburgh University Press.
- McEnery, Tony vd. (2006). *Corpus-Based Language Studies An Advanced Resource Book*. New York: Routledge.
- Özkan, Bülent ve Ayşe Eda Gündoğdu (2011). "Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Belirteçler -Derlem Tabanlı Bir Uygulama-". *Theoretical and Applied Researches on Turkish Language Teaching*. Ed. L. Uzun, Ü. Bozkurt. Almanya: Die Blaue Eule. Essen. 317-336.
- Özkan, Bülent (2013). Yöntem ve Uygulama Açısından 'Türkiye Türkçesi Söz Varlığının Derlem Tabanlı Sözlüğü'. *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 66: 149-178.
- _____, (2010a). "Türkçenin Öğretiminde Sıfatların Eşdizim Sözlüğü: Yöntem ve Uygulama". *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi* 1(2): 51-65.
- _____, (2010b). "Güncel Türkçe Sözlükte Zarf Olarak Tanımlı Sözlükbirimlerin Derlem Denetimi". *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 5(3): 1764-1782.
- _____, (2012). *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Derlem Denetimi ve Derlem Tabanlı Sözlüğü*. TÜBİTAK-SOBAG Proje Sonuç Raporu. (Proje No: 109K516) Ankara. (<http://mistug.tubitak.gov.tr/proje/>).
- Sampson, Geoffrey and Diana McCarthy (2005). *Corpus Linguistics: Reading in a Widening Discipline*. New York: Continuum.
- Say, Bilge (2003). *Türkçe için Biçimbirimsel ve Sözdizimsel Olarak İşaretlenmiş Ağaç Yapılı Bir Derlem Oluşturma*. Proje Raporu. EK-B: Türkçe Ağaç Yapılı Derlem Kılavuzu (Proje No: 199E026). Ankara.
- Say, Bilge vd. (2002). "Bilgisayar Ortamında Derlem Geliştirme Çalışması". Akademik Bilişim Konferansı. Konya.
- Summers, D. (1993). "Longman/Lancaster English Language Corpus - Criteria and Design". *International Journal of Lexicography* 6(3): 181-208.
- Tahiroğlu, B. Tahir (2006). *Bilgisayar Destekli Dil Bilimi Çalıştayı Bildirileri*. Ankara: TDK Yay. 89-98.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: TDK Yay.

The Corpus-Check of Verbs and the Corpus-Based Dictionary of Verbs in Turkey Turkish Lexicon*

Bülent Özkan**

Abstract

When the dictionaries of Turkey Turkish lexicon are taken into consideration, it can be said that these dictionaries function mainly as encyclopedias or general dictionaries. One of the reasons is that there are problems about the textual elements, lexical entries, and the inadequacy of lexicographic evidence. Another reason is that there is not a qualified corpus created according to standards and scopes. As a matter of fact, dictionary studies are not in line with a corpus. From this perspective, lexicography studies are not in line with the results of corpus-based data about the frequencies of meaning; moreover, they are neither spontaneous nor user-friendly. The aim of the present study is not only to examine the textual elements, explanations, lexicographic evidence and part of speech tags for the verbs from a corpus spontaneously, but also to design the data in accordance with the corpus data. The study is composed of three steps, which are: creating the corpus, the compiling of 6.374 verbs in the corpus with all of their properties in Turkey Turkish lexicon, and publishing the results. As for the first step, 35 million words (+/-), which are domain specific and gathered from different texts as well as the internet, have been digitized and made ready for search in terms of *morphemic*, *lexicographical* and *sentential* aspects. For the second step, the corpus check of the verbs in Turkey Turkish lexicon has been conducted. Finally, the obtained results have been published online as “Corpus-Based Dictionary of Verbs in Turkey Turkish” This article particularly aims to introduce the techniques and application of the second and third steps and share the results of the project.

Keywords

Turkey Turkish lexicon, verbs, corpus linguistics, lexicography, teaching Turkish

* This study is supported by TÜBİTAK and is based on the National Research Project no. TÜBİTAK-SOBAG-111K516.

** Assoc. Prof. Dr., Mersin University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching - Mersin / Turkey
ozkanbulent@gmail.com

Опыт классификации глаголов на основе корпуса и лингвистический словарь лексикона турецкого языка

Бюлент Озкан*

Аннотация

При анализе с точки зрения принципов и методов лексикографии словарей, отражающих лексикон турецкого языка, выявляется, что ввиду наличия недостатков в текстуальности языковых единиц (лексем), названиях и содержании статей, недостаточности свидетельства лексем и наличия многих лексем в словаре без свидетельств, недостатков в маркировке типов слов, несоответствии словарного материала настоящему времени и других причин, эти словари являются энциклопедическими словарями общего назначения. Причиной этого является то, что для турецкого языка еще не было создано квалифицированного, всеобъемлющего и стандартного словаря на основе корпуса (corpus). Естественно, наша работа далека от такого словаря на основе корпуса. Целью данной работы является контроль текстуальности начальных глаголов, встречающихся в словарях, наличия объяснений по каждой статье, свидетельств, маркирования с точки зрения типов слов и соответствия настоящему времени, а также упорядочивание словарного материала в свете данных, полученных на основе корпуса. Это исследование состоит из трех следующих этапов: основы создания классификации, всесторонний сбор и классификация 6374 глаголов, зарегистрированных в лексиконе турецкого языка и публикация результатов, полученных в результате исследования. На первом этапе 35 миллионов слов (+/-), взятых из отрывков различного типа текстов письменного турецкого языка и выбранных из сети интернет специфических слов, на основе обработки базы данных были оцифрованы в морфемном, лексикографическом и сентенциальном форматах таким образом, чтобы мог осуществляться запрос. На втором этапе был проведен опыт классификации глаголов лексикона турецкого языка при помощи данного метода. На третьем этапе же полученные

---

* доц. док., университет Мерсин, педагогический факультет кафедры турецкого языка Мерсин/Турция
ozkanbulent@mersin.edu.tr

- Озкан, Опыт классификации глаголов на основе корпуса и лингвистический... ●

результаты были опубликованы в виртуальной среде как «Словарь глаголов турецкого языка на основе корпуса». Эта статья направлена на освещение методов и практики второго и третьего этапов данного исследования.

Ключевые слова

лексикон турецкого языка, глаголы, корпусная лингвистика, лексикография, обучение турецкому языку